

אסיפת אמרי"ם

ליקוט דברי תורה דברי התעוררות
ומאמרים מספה"ק לפרשת השבוע

אמרות טהורות וסיפורי צדיקים
המעוררים לעבודת השי"ת

פרשת שלח - תשפ"ו

קונטרס זה
נערך ונאסף ע"י
אחד מבני החבורה
למען זיכוי הרבים

בכל עיני קונטרס זה
להערות והערות
ניתן לפנות למייל

R5708580@gmail
kolmenachem12@gmail.com

פרשת שלח

ה"בנאות דשא" מביא שהיהודי הק' זי"ע אמר: שטוב לאדם ללמוד הזה"ק בפרשת שלח [קנט: קסו:] בכל יום, שהוא התחזקות כנגד טענות היצר הרע המפתה את הבריות, ששם מבואר כי גם אם האדם נופל לפעמים ממדרגתו, גם כאן לא יפול לבו על זה, כי זה הוא לטובה, כאשר יעמוד על עמדו בזו הימים, אזי אח"כ יעלה מדרגה יותר גבוהה, וזה הוא סדר מלחמה בשמים.

שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם: (יג ב)

בשם הרבי מקאצק זי"ע שאמר: "שיק אוועק דאס מענטשליכקייט"...

עו"א: צריך להבין מה היה החטא של המרגלים, הלא הם אמרו האמת שראו בני ענק וגם ראו שקברו מתים, אך חטאם היה בזה כי איש אמת אין פירושו שיאמר על דבר ידוע שהוא כך כי הלא אם לא יאמר כך הוא שקרן, נוכל רק לומר שאינו שקרן אבל עדיין לא יקרא איש אמת. איש אמת הוא, שאם יזדמן לפניו דבר שלמראה עיני האדם הוא נראה ההיפך ממאמר השי"ת והוא מייגע עצמו ועושה כל מיני תחבולות למען מצוא דבר השם לאמיתו זה נקרא איש אמת. וזה היה חטא המרגלים שלא רצו להעמיק בדבר למען מצוא דבר השי"ת לאמיתו, כמו שעשו יהושע וכלב.

ב"ניצוץ אחד" מביא את דברי הרה"ק ה"נועם מגדים" זי"ע, שהקשה על אריכות הלשון 'אשר אני נתן לבני ישראל', הן פשוט שאל הארץ שאליה הם באים הוא מדבר, ועוד, וכי תרי ארץ כנען היו?! פשיטא שארץ כנען היא הארץ שהוא נתן לבני ישראל?

ופירש בדרך רמז, ש'ארץ כנען' רומז לסוחרים, כמו 'בת איש כנעני' [בראשית לח ב], שתרגם אונקלוס 'תגרא', וכן נאמר [הושע יב ח] 'כנען בידו מאזני מרמה', ומדבר הכתוב בבני אדם המרבים בסחורה להרבות ממון, ועושין מלאכתן קבע ותורתך ארעי. זהו מחמת מיעוט אמונתם בהשגחת הבורא יתברך, שהוא הזן ומפרנס ומכלכל מקרני ראמים ועד ביצי כנים, ולכן אומר הכתוב, 'שלח לך אנשים' – צדיקים, שיעוררו [יתורו]

מלשון יקיציה ועירנות, כמו תיר ולא תיר] את אלו הרדומים בתוך ארץ כנען – דהיינו ענייני הגוף של המסחר, שלא ירבו בסחורה יותר מדאי. וזה יעשו ע"י שיחדירו בתוכם 'אשר אני נתן לבני ישראל', שהכל בא מאתו ית', ולא יטעו ויתעו לחשוב כי בכוחם ועוצם ידם עשו להם את כל חילם וממונם.

'אשר אני נתן לבני ישראל' – אומר הרה"ק ה"אש דת" מאז'רוב זי"ע: מתנת ארץ ישראל אינה חד פעמית, אלא היא מתחדשת בכל עת 'אשר אני נתן' – בלשון הווה, כדוגמת התורה עליה נאמר: בכל יום יהיו בעיניך כחדשים.

ברש"י: למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים? לפי שלקתה על עסקי דיבה, שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר.

שואל הרה"ק מפילוב – קאצק זי"ע: וכי את גודל רשעתם בא הכתוב להשמיענו? – אלא רעיון עמוק נרמז בזה: מי שאינו רוצה לראות את האמת לא מועיל אף כשמראים לו את האמת בעליל, כי טחו עיניו מראות ואינו רואה. וזו ההדגשה: ורשעים הללו ראו, הרי ראו ממש בעיניהם לא מפי השמועה, ובכל זאת לא לקחו מוסר.

ה"פנינים יקרים" אומר למה התכוון רש"י במלת "ראו"? – לכאורה אפשר היה לומר שנגעי מרים היו יסורים של אהבה ולא עונש על שדברה סרה במשה. אלא כיון ש"ראו" את הצרעת, אי אפשר שיהיו נגעים של אהבה לכפרה, כדברי חז"ל בברכות: נגעים בפרהסיא אינם לכפר. זהו שכותב רש"י: שהרשעים ראו ולא לקחו מוסר.

הרה"ק ה"באר יעקב" זי"ע מנדבורנה שואל: מהו הדמיון וההשוואה בין הדיבה שדברה מרים, לזו שהוציאו המרגלים על הארץ, והלא מרים דיברה על אדם חי ומרגיש, וע"כ נחשב לה לחטא כי בדבריה פגעה והקניטה אדם, משא"כ המרגלים שדיברו על הארץ ועל פירותיה שהם אינם מרגישים שמדברים עליהם ועל חסרונותיהם, ואם כן מה התביעה נגד המרגלים שהיה להם ללמוד ממרים?

אמנם נראה בעז"ה, דאף מרים לא חטאה במה שדיברה על מש"ר, כי הלא הוא היה עניו מכל האדם

אשר על האדמה, ובודאי לא פגעה בו ולא חלשה דעתו בכהוא זה עקב דבריה. אמנם חטאה בכך שדיברה על רבן של ישראל ואדון הנביאים שהיה דבוק בדביקות מוחלטת בהשי"ת, וע"כ היה בדבריה משום פגיעה בכבוד של מעלה, כמו שמוכח מלשון הפסוק 'בכל ביתי נאמן הוא' וגו' 'ומדוע לא יראתם לדבר' וגו'.

וכמו כן אצל המרגלים דעל אף שדיברו על הארץ ופירותיה שהם בלתי מרגישים, אמנם היות שדיברו נגד הארץ המקודשת מכל הארצות המובטחת מהשי"ת לאבותינו, והם דיברו ברעתה, היתה בדיבה זו פגיעה בכבוד של מעלה.

וזה היה הטענה על המרגלים שלא למדו ממרים שלקתה משום שדיברה והיה נראה כפגיעה בכבוד של מעלה והבן.

במדרש: שנים ששלח יהושע בן נון מי היו? שנו רבותינו, אלו פנחס וכלב, והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן. אבל שליחים ששלח משה היו רשעים שנאמר 'שלח לך אנשים'.

אומר הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע: ההפרש בין שני גווי השליחים היה בתכונת נפשם: שליחי יהושע לא היה להם שום נטיות ונגיעות עצמיות, "והלכו ונתנו נפשם", על עצם ענין השליחות. ואילו השליחים ששלח משה היו "אנשים", לאמר: בעלי פניות ונגיעות עצמיות, ועל כן לא הצליחו בשליחות.

מכאן יוצאת הוראה לשליח מצוה: "שלח לך אנשים", שלח – לשון הפשטה. הפקע עצמך מ"אנשים", מפניות ומנגיעות אנושיות.

הרה"ק ה"דברי בינה" מביאלא זי"ע אומר: חטאם של המרגלים היה שהשיאו עצות לכלל ישראל, בעוד שתפקידם היה למסור רק דברים כהוייתן, ועל כן ביקש משה – י-ה יושיעך "מעצת" מרגלים – מהנהגה זו של המרגלים שביקשו לתת עצות למשה ולישראל.

הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע אמר שמקובל שהרבי מלובלין זי"ע היה אומר, אילו היה יודע קרח שיכולים לשבת אחרי התנור ולכוון אותן כוונות שהכהן גדול מכוון לפני ולפנים ביום הכפורים – לא היה חולק כלל על הבהונה. ועיקר מחלוקתו היה שהיה רוצה לזכות להיות כהן גדול משמש לפני ולפנים.

ואמר הרה"ק מלעלוב זי"ע: דחטא המרגלים היה, שהם ראו שבשיבואו לארץ ישראל מאבדים את כל המדרגות שבבר משיגים, ומשום זה לא רצו להיכנס לארץ, אבל טעותם היתה בזה, שלא הבינו דבארץ הקודש כשמתחילים מחדש בעבודה, כל מה שמשיגים חשוב פי אלף ממה שהשיגו בחו"ל.

בנו הרה"ק רבי שמעון מלעלוב זי"ע אמר: שיש לומר שהטעם באמת למה לא ציוה השי"ת את משה לשלוח מרגלים לארץ ישראל, כי ידוע שאוירא דארץ ישראל מסוגל להשפיע יראת שמים על האדם, והנה אמרו רבותינו ז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, לכך לא ציוה השי"ת את משה לשלוח המרגלים לארץ ישראל אלא אמר לו אם תרצה שלח.

הגר"ח מברסק זצ"ל, שלח משולח לאסוף בסף לטובת ישיבה, כשחזר המשולח והגיש את מצב הדו"ח, שעל פיו יוצא שכל הממון שנאסף לא היה בו אלא כדי לכסות את הוצאותיו, ובשביל הישיבה לא נשאר כלום. אמר הגר"ח: עכשיו מובן לי הפשט בפסוק "שלח לך אנשים ויתורו": כאשר שלח משה את המרגלים היה צריך לתת להם בסף להוצאות הדרך, והוצאות שונות, אמר לו הקב"ה "שלח לך אנשים" – תשלח שליחים כאלה – "ויתורו" – ויתורו, שישאירו דבר מה, שלא ישלשלו הכל לכיסם ...

ברש"י: לדעתך אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח. שואל ה"כלי יקר": למה באמת לא רצה הקב"ה שישלח משה מרגלים לתור את הארץ? אלא, לפי שאמרו חז"ל שהאנשים היו שונאים את הארץ, ויאמרו 'כיתנה ראש ונשובה מצרימה', והנשים כן היו מחבבות את הארץ ואמרו: 'תן לנו אחוזה', ולכן אמר הקב"ה, לפי דעתי שאני רואה עתידות, מוטב היה לשלוח נשים המחבבות את הארץ ולא ידברו בגנותה, אבל רק לדעתך – שאתה סבור שכשרים המה וחביבה הארץ עליהם – 'שלח לך אנשים'.

אומר הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע: כי בוודאי היה משה רבינו צריך לבחור אנשים צדיקים כדי שלא יטעו ח"ו, וכאשר כן עשה באמת, כדברי רש"י ז"ל עה"פ 'כלם אנשים': דבאותה שעה כשרים היו. וא"כ לכאורה

קשה, אם גדולים היו באמת איך יצא להם מכשול כה גדול ובאו לידי טעות?

אלא הענין הוא: אדם העולה ממדריגה למדריגה, הרי כל מה שעולה למדריגה יותר נעלה, צריך כמובן יותר חיזוק שלא יבוא ח"ו לידי נפילה.

ובענין זה טעו המרגלים, ובאו לידי נפילה בו בזמן שלא היו מחזקים די צרכם, כי הם חשבו לעלות למדרגות גבוהות ורצו לתקן חטא האדמה שלא צייתה לצו ה' לעשות טעם העץ כפריו, לכן "ויכרתו משם **זמורה** ואשכול **ענבים** אחד" היינו שהזמורה והענבים יתאחדו ולא יהיה פירוד ביניהם, אלא שיהיה טעם עצו כטעם פרי, אבל "וישאהו" הם באו מזה לידי התנשאות, וזה גרם להם "במוט" שיתמוטטו ויפולו אחור, ושוב "בשנים" הם חזרו למקומם הראשון להיות הפירוד בין שניהם כבראשונה. והבן.

ה"שפת אמת" זי"ע כותב: כי ארץ ישראל היא בחינת תורה שבעל פה, שצריך האדם לעמוד עליה בכוח היגיעה שלו, ולכן כיבוש ארץ ישראל תלוי ברצון בני ישראל עצמם. כנאמר: 'ונכבשה הארץ לפני ה'', הכיבוש שלכם צריך להיות מרצונכם, עוד "לפני ה'", ואחר כך הקב"ה מסכים ומסייע להם. לכן כשמאנו בארץ, פגמו בבחינת הרצון, ושוב לא היו יכולים להכנס לארץ.

ה"מעדני מלך" אומר: כלומר, שלח באשר תשלח, אך הזהר לבלי לשלוח בעלי "אני". כי טבעם של בעלי גאווה אלו שהם בחינת "אני ואפסי עוד" לבטל הכל, וימצאו חסרונות גם בארץ חמדה טובה.

שואל ה"קהלת משה": הרי בכל מקום שנאמר "לך" אמרינן להנאתך ולטובתך [עי' רש"י בראשית יג א], וכאן מה טובה היתה למשה רבינו מן המרגלים? אבל ניחא, דאי לא שלחו את המרגלים היו באים תיכף לארץ ישראל, והיה מוכרח משה רבינו למות, ועל ידי המרגלים חי משה עוד ארבעים שנה, וזהו להנאתך ולטובתך...

בספה"ק "אמרות טהורות" מביא בשם הרבי ר' מנחם מנדל מרימנוב זי"ע: דהנה ידוע שכל מה שכתוב בתורה הוא נצחי, וכל הסיפורים שנכתבו בתורה באים

ללמדנו איזו מדה טובה או איזה דרך טובה לעבודת השי"ת, ואם כן יש להבין למה כתבה התורה פרשה קשה כזו של מעשה המרגלים, ומה בא זה ללמדנו.

ואמר שזה בא ללמדנו איך שצריך אדם להיות זהיר אפילו מנדנד חטא קל, והוא כשנתבונן בהשתלשלות מעשה המרגלים, שבני ישראל באו בתחלה אל משה רבינו להציע לו שישלח מרגלים לראות את ארץ ישראל, והדבר הזה אכן לא היה נכון מצדם, כי אליבא דאמת היה להם לבטל דעתם באמונה לדעת משה רבינו שידוע יותר טוב מהם מה טוב בשבילם, אך חטא זה הוא קל בעיני בני אדם, וכמו שנמצא גם בזמנינו הרבה אנשים שאינם נזהרים בזה וחושבים שיסבירו לרבים את מהלך דעתם ותבונתם, וזה הוא הלימוד מפרשה זו לראות התוצאה הקשה שיצאה ממחשבה זו של בני ישראל, ושלכן צריכים ליזהר כשנוטלים עצה מרבי שלא להרהר אחר רבו מאומה, אלא לקבל דעתו בלי שום התחכמות להסביר לו מה אני חושב וכדו', אלא יבטל דעתו לגמרי למה שיאמר הרבי ...

'ויתרו את ארץ כנען' – אומר הרבי מלובלין זי"ע: 'ויתרו' – כמו ויתירו, לשון התרת הקשר. כי ארץ ישראל היתה קשורה, כפותה ונתונה בידי שבעה עממים, והמרגלים בהליכתה בה צריכים היו להתיר את הקשר הזה.

'איש אחד איש אחד' – אומר הרה"ק ה"צמח צדיק" מו"ז'ניץ זי"ע: על האדם לחשוב תמיד כאילו הוא לבדו נמצא בעולם, כך שהכל תלוי במעשיו – 'איש אחד איש אחד' – שהרי חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם.

'כל נשיא בהם' – אומר הרה"ק ה"דגל מחנה אפרים": מילת "נשיא" יש בה אותיות "אין" ואותיות "יש", נשיא שמחזיק עצמו ל"אין" – הוא "יש", אבל אם מחזיק עצמו ל"יש" – הוא "אין".

איתא באור החיים הק' עה"פ: 'שלח לך' – דיש להבין איך נעשה הדבר הזה שנתקלקלו המרגלים, והלא באמת היו צדיקים מתחלה [כמובא ברש"י אותה שעה כשרים היו]. ומבאר שזה נעשה על ידי כח המשלחים שכיוונו לרעה, דכיון ששלחו של אדם כמותו, פעלו בכך בנפש השלוחים שיהיה ממש כמו המשלח, עכדה"ק.

בספר "אמרות טהורות" מביא שהיה עובדא אצל הרה"ק רבי יצחק מסקווירא זי"ע, לפני שהשיא אחד מצאצאיו, שהיה דחקות גדולה בבית, ושלח את הגה"צ רבי נפתלי דיין זצ"ל שילך לקבץ מעות בשביל ההוצאות. בדרכו בא רבי נפתלי לבית גביר אחד ואמרו לו המשרתים שהגביר ישן עכשיו ואי אפשר להקיצו. אמר רבי נפתלי ז"ל שישב ויחכה שם עד שיתעורר. הדבר היה בפרשת שלח הוציא רבי נפתלי את הספר אור החיים הק' מארגז הספרים שהיה שם והתיישב ללמוד. כשהגיע לדברי האור החיים הק' אלו נענה ואמר דא"כ נמצא שהשליח נעשה ממש להמשלח, בין איך דאך דער רבי, ובשלמא על כבודי אני יכול לוותר ולהניח הגביר לישן, אובער דער רבי איז דאך דא, וצעק דער רבי איז דא, דער רבי איז דא, והלך להכות על הדלת שטיי אויף

וכשחזר רבי נפתלי ז"ל אל הרה"ק רבי יצחק זי"ע סיפר לו כל המקומות שהיה שם, וכשאמר לו שהיה אצל העושר ההוא נענה הרה"ק רבי יצחק ואמר און וואס זאגט דער אור החיים הקדוש! ...

וישלח אתם משה ממדבר פארן על פי ה' כלם אנשים ראשי בני ישראל המה: (יג ג)

רבי שלמה קלוגר זצ"ל ב"אמרי שפר" מביא שרש"י הקשה האיך נאמר על פי ה', הלא אדרבה הקב"ה לא הסכים על שליחות המרגלים כלל, ותירץ על פי ה' שלא עיכב על ידו, והוא דוחק כמובן.

ונראה לי, כיון דשליחות המרגלים היה ממקום פארן, והיינו מטעם כיון דשם היה מעשה מרים, פן יראו שנענשה מרים על שדברה לשון הרע באחיה ויקחו מוסר, כדאיתא במדרש וברש"י, ולכך כאן היה צריך ליטול עצה מהקב"ה על שני דברים, הן על האנשים מי יהיו השלוחים, והשני על המקום אם המקום ראוי לשלוח משם מרגלים.

לכן על גוף השליחות לא הסכים הקב"ה, ונתן הברירה ביד משה אם תרצה שלח, אך על המקום לשלוח ממקום פארן על זה הסכים הקב"ה, כיון ששם היה מעשה מרים פן יראו ויקחו מוסר ולא ידברו לשה"ר על הארץ, וזה שאמר הכתוב 'וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה'', ר"ל מה ששלח אותם משה ממקום פארן זה היה על פי ה', על זה הסכים הקב"ה, אבל על גוף השליחות ועל האנשים לא הסכים.

ברש"י: ואותה שעה כשרים היו.

אומר ה"חתם סופר" זי"ע: הקב"ה לא התנגד לשלוח מרגלים בדרך ששלחו אחר כך בימי יהושע, שלא היו צריכים להתעכב אלא כשעה קלה, להתבשם מאוירת ארץ ישראל ולספוג את קדושת הארץ. ואותה שעה כשרים היו, כי זו היתה שליחות נאמנה, שליחות הקב"ה. אולם בני ישראל רצו שירגלו את הארץ ויבחנו אותה, 'השמנה היא אם רזה', אם אפשר להתפרנס ולהתקיים בה, 'ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה' – אם יוכלו לנצח אותם ולהתיישב שם בשלום, - כאילו ניתן לבשר ודם לבחור ולקבוע דברים כאלה, ונכשלו. ולכן יצא הקצף על כל ישראל ונענשו לנדוד ארבעים שנה במדבר, יום לשנה.

הנה באמת צריך טעם בלשון רש"י דלמה לא אמר אותם היום כשרים היו, האם רק שעה אחת כשרים היו? והוכיח הגאון רבי יצחק הלוי מהאמבורג זצ"ל: דבאמת רק שעה אחת כשרים היו, דבפסוק: 'אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר עד קדש ברנע', ופירש רש"י: ראו כמה גרם החטא, שמחורב עד ארץ ישראל י"א יום ואתם הלכתם ארבעים שנה. והנה ידוע דבשביל המרגלים נגזר יום לשנה, והקשה המזרחי הלא ארבעים שנה נגזר עליהם בשביל המרגלים, ועוד אחד עשר יום שהיו מוכרחים להלך בדרך הטבע ע"ש. נמצא שהיו ישראל מוכרחים להתעכב במדבר ארבעים שנה בשביל החטא, ועוד אחד עשר יום שהיו מוכרחים להלך בדרך הטבע מחורב עד קדש ברנע.

והנה יציאת מצרים היה בט"ו בניסן, ותן עליהם עוד אחד עשר יום, לפי זה היו צריכים לעבור הירדן בעשרים וששה יום לחודש ניסן, והמה עברו הירדן כבר בעשור לחודש, ולפי זה הלא חסרים חמשה עשר יום אלא כשנגזר יום לשנה מגיע לפי חשבון לשעה אחת ט"ו יום, כי כ"ד שעות יש במעת לעת, וכ"ד פעמים ט"ו הוא ש"ס יום, אם כן שעה אחת היא ט"ו יום. וזהו שאמר "ואותה שעה כשרים היו", ואם כן היה חסר להם מהעונש ט"ו יום, ולכן עברו הירדן כבר בעשרה בניסן. ודו"ק היטב ונכון הוא.

למטה אפרים הושע בן נון: (יג ח)

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל: לולא דמסתפינא הייתי אומר, כי מבטן לידה והריון קראוהו אבותיו יהושע, י-ה

מוניטין בעולם בנצחו את עמלק, ושינה משה את שמו שלא יכירוהו.

ה"חתם סופר" זצ"ל מדקדק: מדוע נקוד 'בן' בחיריק ולא בסגול בבבל מקום? – אמרו בירושלמי [סנהדרין פ"ב ה"ו] "תנא רבי הושעיה, עלה יו"ד – שנטל משרה אמנו – ונשתטח לפני הקב"ה ואמר: רבון העולמים, עקרתני מן הצדקת הזאת. אמר לו הקב"ה: צא לך, לשעבר היית נתון בשם נקיבה ובסוף תיבה, חייך שאני נותןך בשם זכר ובראש תיבה, הה"ד "ויקרא משה להושע בן נון יהושע". יוצא שהיו"ד של יהושע היא היו"ד של שרי. ויש מקום להקשות: הרי היו"ד של שרי היא בלי נקודות, ואילו היו"ד של יהושע בשתי נקודות, בשווא, ומאין נלקחו נקודות אלו? לכן כתוב "בן", בחיריק במקום סגול, אלה הן שתי הנקודות שניתנו ליו"ד של יהושע.

מעשה שבאו לפני בעל ה"לבושי שרד" בדין תורה על בית כנסת אחד שהמקום הסמוך לחזן היה רחב ביותר ונתקצר, ובזה נוסף מקום אחד בצד. אותו אדם שהיה מקומו בתחילה אצל החזן לא רצה לשנות מקומו, וטען שהוא היה הקרוב לחזן ומעתה יתרחק ממנו, ואילו הגבאים טענו שמקומו לא נשתנה, אלא נשאר כמו שהיה. פסק הרב לפי הירושלמי הנ"ל שהצדק עם הגבאים. כי לכאורה קשה, אף שהיו"ד נתפייסה אבל הרי הה"א היתה יכולה לטעון שמתחילה היתה הראשונה ב"הושע" ועתה תהיה השניה. אלא מפני שנשארה במקומה אין לה שום טענה. אמר הרב לתובע: גם מקומך לא הזיזו ומה איכפת לך אם מוסיפים "יהודי" על ידך...

הרה"ק ה"מי שילוח" אומר: שהאות יו"ד רומזת לתמימות, כי היא האות הכי קטנה, ולכן הוסיף לו ה"יו"ד", כי על פי המשנה האומר לחבירו צא וקדש לי אשה פלונית והלך וקדשה לעצמו, מקודשת לשני. והגמרא מסיימת: אלא שנהג בו מנהג רמאות. אף כאן היה מקום לחשוד ביהושע, ולומר: הנה משה שולח אותו לתור את הארץ, ויסתיים הדבר שלבסוף לעצמו תר אותה, שהרי "יהושע המכניס", ויהא נראה ששליחותו לא היתה בתמימות. לכן הוסיף לו משה אות "יו"ד", להדגיש עליו שהוא תמים במעשיו. וזה שתרגם יונתן בן עוזיאל: וכד חמא משה ענותנותיה

יושיעך, כדרך האבות לקרוא בן שם בניהם צוריש-די וכדומה, ועתה כשנבחר לנשיא לבני אפרים החשיבוהו ושינו שמו לחשיבות וקראוהו הושע, לומר שמרוב צדקתו אינו צריך סעד לתומכו והוא נושע בעצמו. והיה ראוי שגם רבו משרע"ה, יסכים לשם החשיבות הלזה, כי ראוי הוא לכך בלי ספק, ואמר אפ"ה 'ויקרא משה להושע בן נון יהושע', כמקדם, ואחז"ל הטעם, כי הבין משרע"ה כי אין השעה ראוי לכך מפני התחברות המרגלים צריך סעד ביותר.

ומשו"ה לא קשה מידי מה דכתיב בפ' וילך [דברים לד מד] 'הוא והושע בן נון' בשמו החשוב, שאינו צריך סעד לתומכו. והא דלא חשש משה לפחיתת כבוד יהושע במה שקראו הושע, ע"ז תרגם יונב"ע כד חמא משה ענותנותיה קרא משה להושע בן נון יהושע דלא יקפיד.

למטה יוסף למטה מנשה גדי בן סוסי (יג יא):

המהרי"ץ דושינסקי צוק"ל היה מפרש פסוק זה: טבע האדם כאשר יש לו כל טוב ומאומה לא יחסר לו, אזי הוא בא לידי "וישמן ישרון ויבעט", ואילו כאשר הוא מלופף בצרות אז הוא מתחזק באמונה ומכיר את בוראו.

דבר זה נרמז בפסוק: "למטה יוסף" – אם השי"ת מטיב עם האדם, "מטה" את דינו, "ומוסיף" לו יותר מצרכו, אזי מגיע האדם למצב של "למטה מנשה", נוטה הוא לשכוח את השי"ת, אבל "גדי" – הגד בעצמך, כי "בן סוסי", האם תרצה להיות כ"סוס" שאינו זוכר?

הגאון ר' משה סולובייצ'יק מציריך צ"ל, היה חוזר על אמרה זו ומוסיף עליה:

חז"ל מקשים [ברכות לה]. על סתירה בין הפסוק "לה' הארץ ומלואה" לבין הפסוק "והארץ נתן לבני אדם", ומתמצים כאן קודם ברכה וכאן לאחר ברכה. "קודם ברכה" – קודם שמקבל האדם את השפע מלמעלה, הוא זוכר "כי לה' הארץ ומלואה", אבל לאחר ברכה – לאחר שקיבל את השפע והברכה מצויה עמו, אזי "והארץ נתן לבני אדם", סבור הוא כי כל הארץ שלו והוא בעלים עליה...

אלה שמות האנשים וגו' לתור את הארץ ויקרא משה

להושע בן נון יהושע: (יג טז)

לפי פשוטו אומר בעל הטורים – לכך שינה שמו, כי היה שר צבא במלחמת עמלק, ונתפרסם שמו, ויצאו לו

קרא משה להושע בן נון יהושע.

ברש"י: התפלל עליו, ה' יושיעך מעצת מרגלים.

ולכאורה שואל הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע הסברה הפוכה היא: אם הוא עניו וצדיק הרי אין צורך להתפלל עליו? ההסבר הוא: יש שני סוגי צדיקים, יש תקיף וענותו, יש בעל אופי חזק ולוחם, ויש צנוע בכל מעשיו, יש צדיק שעומד בשער ולוחם בעוז עם מנהיגי השקר והצבועים, ויש צדיק שמרוב עניויותו מסתתר בפיתו, ואומר מי אני ומה אני. כשראה משה ענותנותו של יהושע, היה חושש, אולי ברגע המכריע יחסרו לו העוז ואומץ לב להתקומם נגד המרגלים. ולכן התפלל עליו ה' יושיעך מעצת המרגלים, שיתחזק ויתגבר על עניויותו.

החיד"א זצ"ל ב"נחל קדומים" כתב, שיש להבין מה שהתפלל משה רבינו רק על יהושע בן נון שינצל מעצת המרגלים, ולמה לא התפלל גם על כלב. ומביא מאחד הקדמונים הקדוש רבי שלמה אסתרונ ז"ל, כי באמת לא חשש משה רבינו על יהושע שילכד בעצת המרגלים, רק ענין החשש שלו היתה אז יהושע וועט גיין אופען אקעגען די מרגלים וירצו המרגלים להורגו כדי שלא יפריע אותם ממזימתם, ועל זה התפלל משה י-ה יושיעך מעצת מרגלים' - שלא יהרגוהו.

ועפי"ז מבאר החיד"א שזה היה החילוק בין יהושע לכלב, כי משה רבינו ידע על כלב שהוא ידע איך להסתיר מחשבתו הטובה כנגד עצת המרגלים ועל כן לא יפגעו בו לרעה, ורק על יהושע תלמידו חשש משה שהוא ילחם בצורה ישירה נגדם, ועל כן התפלל עליו שלא ינזק.

הרה"ק המהר"ש מבעלזא זי"ע מסביר את דברי התרגום יונתן: שהיה משה ירא פן יטה יהושע בן נון אחר המרגלים, לפי ששמע נבואת אלדד ומידד, שמשה מת ויהושע מכניס, ולכן יטה אחר עצת מרגלים כדי שלא ימות משה, והוא לא יחוש כלל להגדולה המתוקנת לו במות משה שימלא מקומו, כי עניו גדול היה ואין כבוד נחשב בעיניו מאומה, ויחוש רק לחיי רבו שעוד יחיה רבות בשנים, ולכן הוצרך משה להתפלל עליו.

וזוהו כוונת התרגום יונתן: וכד חמא משה ענותנותיה דיהושע קרא משה להושע בן נון יהושע, והתפלל עליו 'יה יושיעך מעצת מרגלים', כי לולא ענותנותו הגדולה לא היה חושש משה כלל שילכד במועצת המרגלים בידעו יראתו וצדקתו.

אמר הרה"ק רבי שמואל מקאמינקא זי"ע: מהו הענין שראה בו ענותנותו, כי כלב הלך להשתטח על קברי אבות, אולם יהושע אמר איך אשתטח על קברי אבואה"ק בושתי להראות פני לעומתם, ובכן אלך לרבי שבעוה"ז אשר הוא מכיר אותי על כל חולשותי, ובכן בירכו י-ה יושיעך מעצת מרגלים. משא"כ כלב שבינתיים רוח אחרת היתה עמו אלא שזכות אבות עמדה לו לבל ימעדו רגליו.

ה"זרע שמשון" זי"ע מסביר מה טעם שמשרע"ה התפלל על יהושע ולא על שאר המרגלים, ולכאורה נראה הדבר כמשוא פנים. עפ"י דברי ה"זרע ברך" בשם האר"י הק' ז"ל, שבכניסת המרגלים לארץ התעבר בכל אחד מהם הנשמה של השבטים בני יעקב עצמם, וליהושע שהלך מטעם שבט אפרים – התעבר בו לוי, כי לשבט לוי לא היה שליח היות ולא נחלו בארץ עי"ש.

לפי"ז י"ל, דלכך התפלל משה ביותר על יהושע, שהרי אם חלילה יהושע יחטא וידבר לשה"ר על א"י יגרום פגם בלוי ראש שבטו, ולכך בודאי הפגם הזה יפריע למש"ר שהוא משבט לוי, ולכן אין כאן משוא פנים מה שהתפלל דוקא עליו, כי הוא דבר הנוגע לעצמו ממש.

המהרש"א שואל איך יכול היה משה להתפלל על יהושע י-ה יושיעך – והרי הבחירה חופשית לכל אדם ?

כתב בספר "מגן האלף" שיש ליישב, דהנה מבואר בזה"ק, שעיקר המכשול של המרגלים היה, כי היצה"ר פיתה אותם שכאן במדבר הם נשיאים ובא"י לא יהיו נשיאים, ויצה"ר זה כשהוא בא ליהושע לא היה יכול לפתותו, שהרי אדרבה, במדבר הוא רק משרת, ובא"י הוא יהיה המנהיג, ולכך לא עלה על הדעת שיהושע יכשל בהם.

אבל לכאורה כשאמרו אלדד ומידד 'משה מת ויהושע מכניס' לא ידעו כלל מי הוא אותו יהושע, כי בן נון היה

שמו 'הושע', ולכאורה לא ממנו דברו, וי"ל דלכן ראה משה לקרוא אותו עבשיו 'הושע' – שיבין יהושע שהיתה הנבואה עליו שהוא יכניס את ישראל לארץ, וממילא יוושע מעצת מרגלים, כי אותו יצר שיאמר למרגלים שלא להכנס לארץ – הוא עצמו ידחוף את יהושע שכן יכנס לארץ.

הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע אמר לתרץ: שיהושע היה מתפלל לה' על עצמו, וצועק אנא ה' הושע לי שלא אהיה נכשל בשליחות זו, דעל זה מורה שמו 'הושע', שבכל ענין היה צועק להשי"ת הושע לי, הנה מחמת כן התפלל עליו משרע"ה גם כן וקרא שמו 'הושע', כלומר 'קה יושיעך' כמו שאתה רוצה, דהבא לטהר מסייעין לו, אבל שאר המרגלים לא היו עושים שום התפעלות ולא היו מתפללין על עצמם.

כ"ק האדמו"ר מטשערנביל שליט"א אמר בשם אביו הרה"ק רבי זושא'לי זי"ע דמה שמשה לא התפלל על שאר המרגלים, משום דודאי כל אחד מהם היה צריך לבחור בטוב, ואף אם קשה, מ"מ היו צריכים להתפלל להשי"ת שיצילם והיה עליהם לילך על קברי אבות להתפלל שם, ואכן באמת כלב עשה כן שהלך לחברון להתפלל על הדבר. אבל כשראה משה גודל ענוותנותו של יהושע שהיה מתבייש להראות פניו אצל האבות הקדושים בחברון, על כן התפלל הוא עליו.

ב"אור חדש" על מסכת פסחים מסביר את השייכות של ענותנותו של יהושע לפחד שיצטרף לעדת המרגלים: שהרי לכאורה מה היה צריך משה להתפלל על יהושע שינצל מעצת המרגלים, הרי לפי ה"ספר יוחסין" היה יהושע אז בן ארבעים, וחז"ל אמרו: כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם בלא חטא שוב אינו חוטא. וממילא לא היה צריך להתפלל עליו? אלא כיון שראה ענוותנותו, ואיתא בגמרא שעניות מארכת ימיו של אדם, אפשר שיהושע יאריך ימים הרבה, ועדיין לא עברו עליו רוב שנותיו, לכן דאג משה והתפלל עליו.

הגאון רבי אברהם אחי הגר"א זצ"ל, כותב בפירושו למסכת אבות: בגמרא [ערכין טו:] א"ר חמא בר חנינא, מה תקנתן של מספרי לשה"ר אם ת"ח הוא יעסוק בתורה. ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו. אך אין ספק שגם ת"ח צריך להשפיל דעתו ולא די לו בעסק התורה.

והנה, יהושע בן נון היה עוסק בתורה תמיד, כמאה"כ 'ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל', אבל כדי להינצל מלשה"ר של המרגלים נדרשה ג"כ השפלת דעת, וע"כ כאשר ראה משה ענוותנותו, נמצא ששניהם בידו, ולכן אמר: 'י-ה יושיעך מעצת מרגלים'.

על דברי התרגום כד חמא משה וכו', מסביר ה"אבני נזר" זי"ע: שמטבעו של העניו לבטל דעתו מפני הזולת, לכן חשש משה שיבטל יהושע דעתו למרגלים – לכן הוצרך לחיזוק ולישועה.

הרה"ק ה"עבודת ישראל" זי"ע כותב: כיון שראה משה רבינו כשנתכעס יהושע על אלדד ומידד בהתנבאם "משה מת ויהושע מכניס", הבין מה גדולה מידת ענוותנותו, שאינו רוצה להיות מנהיג ובורח מן הכבוד, לפיכך חושש היה משה, שמא בגלל דבר זה כשלעצמו יסכים יהושע לעצת המרגלים, למען ישארו ישראל במדבר תחת הנהגתו של משה ולא יכנסו לארץ ישראל, מקום שם יהיה עליו [יהושע] להיות מנהיג, וע"כ התפלל עליו שינצל מעצת מרגלים.

ה"עברא דדשא" מביא דיודעה קושית הזוה"ק והראשונים, הרי לעיל מיניה במלחמת עמלק ובחטא העגל כתיב כמה פעמים בתורה 'הושע', וברשב"ם ובחזקוני [כאן] מתרצים דבאמת היה נקרא יהושע עוד קודם לכן, אלא כאן הדגיש לו משה רבינו ע"ה שנקרא יהושע על שם 'י-ה יושיעך מעצת מרגלים'.

ויש להעמיק בזה אמאי דייקא כאן הוצרך להדגיש לו שצריכים להגיע לישועת ה' יותר ממלחמת עמלק וחטא העגל. דהנה במלחמת עמלק לא היה ספק שהיא מלחמה רוחנית, שהרי זו היא כל מהותו ומטרתו של עמלק לנסות לכלות כל זכר של רוחניות, 'מלחמה לה' בעמלק', 'אשר קרך בדרך', ולא היה משה רבינו צריך לומר ליהושע שצריכים ישועת ה', כי בוודאי ידע יהושע שיש לו בשם יו"ד – ה"א ורק בכך זה בידו לנצח במלחמה זו, כדאיתא 'אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו'. וכמו כן בחטא העגל היה ברור לכל שהיצר הוא זה שהטעה את בני ישראל להמרות פי ה', והיו צריכים להלחם מלחמה לה'. משא"כ בפרשת המרגלים לכאורה לא היה שום נסיון, שהרי כולם היו אנשים כשרים, ויהושע היה יכול לסבור שאין כאן מלחמה כלל, שהרי הולכים רק לראות את הארץ מה היא, ולכן

'ויקרא משה להושע בן נון יהושע', להדגיש לו ולהזהיר אותו שרק ע"י י-ה יושיעך' יעלה בידו לצלוח דרך זו ולהינצל מעצת מרגלים, כי בסתר טמון כאן יצר הרע ונסיון, ויצר הרע שאינו נראה לעין הוא חמור יותר וקשה להילחם בו.

עלו זה בנגב ועליתם את ההר: (יג יז)

אומר הרה"ק ה"דברי שמואל" מסלונים זי"ע: גם בהיות האדם בשפל המצב ברוחניות 'בנגב' – שהוא יבש ללא כל לחלוחית של קדושה, עליו להתחזק ולהתעלות 'עלו זה בנגב' – כי כך הוא רצון השי"ת שלא ליפול ליאוש, ואדרבה הקב"ה יסייע בידו שיתעלה ללא גבול 'ועליתם את ההר'.

ברש"י: שכן דרך התגרים מראין את הפסולת תחלה ואחר כך מראין את השבח.

ב"בנאות דשא" כותב לפרש העומק בזה, כי רמז להם לבל יתפעלו מהנסיונות שבתחילת דרכם בירושת הארץ הקדושה, שכן הוא הדרך גם בנסיונות רוחניות, שאת ה'טוב סחורה מכל סחורה' של תורה אין מוצאים מיד, ורק אחרי יגיעה והתאמצות זוכים להשיגה.

וראיתם את הארץ מה הוא ואת העם הישב עליה וגו': (יג יח)

את הפסוק הזה דרש הגאון רבי מנחם פאפו זצ"ל כמעורר ליר"ש, כפי שמביא אביו בעל ה"פלא יועץ" בשמו [אלף המגן]. שמש"ר עומד ומזהיר את ישראל, 'וראיתם את הארץ מה היא' – כי אין בה שום ממש, 'החזק הוא הרפה, המעט הוא אם רב, הטובה היא אם רעה, השמנה היא אם רזה'. כל מה שתבדקו בה תגלו כי אין בה מאומה, כי כולה הבל ורעות רוח.

בשם הרה"ק רבי אשר מקרלין זי"ע: אם תביטו אל הארץ כמה כוחות היא בולעת, אז "מה היא" – תבינו מה העולם כולו, איזה ערך יש לו.

הטובה היא אם רעה וגו' הבמחנים אם במבצרים: (יג יט)

בשם הרבי מקאצק זי"ע שאמר: משרע"ה אמר למרגלים וביקש מהם, 'הטובה היא אם רעה' השמנה היא אם רזה' – אני מבקש מכם שתגידו שטובה היא כמו שבאמת כן אפילו אם היא רעה, אפילו אם נדמה

בעיניכם שהיא רעה, וכן 'השמנה היא אם רזה'. לארץ ישראל לא מספיק ראה בעלמא, עמקות היא, ועל זה אמר להם 'והתחזקתם', "בארץ ישראל צריכים לחיזוק ולא ליפול ברוח". אך המרגלים לא השגיחו בזה אלא סיפרו כפי ראות עיניהם.

בספה"ק "בית אהרן" בליקוטים מביא בשם הרבי ר' זושא זי"ע: עז פנים לגיהנום, פי' מי שהוא עז פנים ובקדושה, יכול להוריד עצמו למדריגות התחתונות כדי להעלותם, ולילך בשווקים וברחובות ושלא לירא מהיצה"ר השכיח שמה, אבל מי שהוא בבחינת בושות פנים, שאינו עז כ"כ בקדושה, - לגן עדן, דוקא ללמוד ולהתפלל ולשמור את עצמו מכל דבר המביא לידי הרהור ח"ו.

וזוהו "הבמחנים אם במבצרים": פי' שצריך האדם לידע בעצמו – 'הבמחנים', אם כבר רשאי לילך במחנים הפתוחים, ושלא לירא משום דבר, או 'במבצרים' דוקא. והבן.

ב"מנורת זהב" מביא מהרבי ר' זושא זי"ע [בסגנון אחר] שפירש: שיש שתי דרגות בעבודת השי"ת, האחת והיא המשובחת שבכוחו של האדם לצאת למרחב בכדי להעלות אחרים עמו וזה 'הבמחנים' – ואילו השניה שעדיין חייב הוא להסתגר בכדי לשמור את עצמו שלא יפול ממדריגתו, וזהו 'אם במבצרים'.

בפרשת דברים [א כח] נאמר על חטא המרגלים: 'אחינו המסו את לבבנו'. וכתב ה"בית אהרן" בליקוטים: 'אחינו' טעמו תלישא קטנה, 'המסו את לבבנו' בטעם קדמא ואזלא. רומז באהבת חבירים, שצריך לשמור מאד מפירוד הלבבות במעוטא דמיעוטא, שכיון שנעשה ח"ו איזה פירוד ותלישא קטנה באחינו – אזי 'המסו את לבבנו' קדמא ואזלא, הפירוד הולך וגודל ח"ו, והחכם עיניו בראשו.

היש בה עץ אם אין והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ: (יג כ)

בשם הבעש"ט הק' זי"ע לדרוש את הפסוק כדברי חיזוק, 'והתחזקתם ולקחתם', כי לפעמים האדם רואה את עצמו במצב קשה, הכל סוגר עליו, חשוק וקר לו. אומר לו הכתוב תתחזק ותתבונן מפרי מהארץ, שאינו גדל אלא אם כן עבר תהליך של רקבון. על זה אמר

'והתחזקתם ולקחתם', קחו לעצמכם חיזוק 'מפרי הארץ' – ותדעו שזה דרכו של עולם. אחרי זמן חשבות מגיע אור גדול.

בשם הרה"ק רבי ישעיה מטשחויב [בנו של ה"דברי חיים" מצאנז] זי"ע: שפירש על פי הזה"ק שעץ הכוונה לצדיק, וכן ברש"י, דכל זמן שהצדיק נמצא בעולם עץ חיים הוא לאלו החוסים בצילו ובאים אליו, להגן עליהם ולשמרם מכל רע. 'ואם אין' – פירוש: שכבר נאסף הצדיק לבית עולמו – אז צריכים להתחזק ולהמשיך ההתקשרות בבניו.

וזה"פ: 'והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ', וכפירש"י עה"פ [ישעיה ד] 'ופרי הארץ לגאון ולתפארת' – הם בני הצדיקים פרי עץ חיים יהיו לגאון ולתפארת. כי זכותו של הצדיק שנסתלק מאתנו עומד לבניו להשפיע כל מיני השפעות טובות.

באיזו התחזקות יש צורך כדי לקחת מפרי הארץ? ואומרים הקדמונים: שהכוונה להתחזקתם מלשון "חזקה", עשו בה חזקה כדי שתהיה טענה שיש עמה חזקה, ופסק הרמב"ם שלקחת אשכול ענבים [וכן בחו"מ קצב] הוי חזקה, כמו"כ אכילת פירות הוי חזקה, וכן תרגם יונתן בן עוזיאל "ותעבדון חזקתא ותסבון מאבא דארעא".

והרשב"ם מפרש: 'והתחזקתם' – כאנשים גבורים לקחת ו'לא תגורו מפני איש'. וכן תרגם אונקלוס: "ותתקפון ותסבון מאבא דארעא".

הרה"ק ה"אמרי שאול" ממודז'ץ זי"ע שואל על דברי התרגו"ם מה ענין החזקה שהזהיר להם? אכן, קרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה, והנה בכסף כבר נקנה להם א"י על ידי האבות, כי אברהם קנה את מערת המכפלה ויעקב קנה את שכם, ובשטר נקנה להם ע"י התורה, שהיא שטר מקנה לישראל, וכמ"ש לא ניתנה א"י אלא לעסוק בה בתורה.

והנה חסר להם עוד קנין חזקה, ועל זה ציוה למרגלים 'והתחזקתם' – תעבדון חזקתא. ופלא: 'שלח לך אנשים' – גימטרי: 'כסף שטר חזקה' – שעל שם זה שלח אותם, לקנות את א"י ע"י שלושת הקנינים כנ"ל.

עו"א: שצריך ביאור הכוונה על פרי הארץ שרומז

לרימונים, ו"ל דענין ה'רימון' עפי"מ שמצינו בחז"ל [חגיגה טו:] שרבי מאיר למד תורה מפי אחר, ואמרו עליו רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל קליפתו זרק, שענין הרימון להסתכל אל תוך הדבר ולא על חיצוניותו.

וזהו 'ולקחתם אלו הרימונים' – שילכו לא"י בדעה כמו באכילת רימון, שרק יתבוננו בתוכו כי טוב הוא, אבל הם נכשלו בכך שאמרו 'ארץ אוכלת יושביה היא' – ולא התבוננו בפנימיות כי טובה גניז בגויה שיהיו עסוקים בקבורת מתייהם שלא יתנו דעתם עליהם.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר דאיתא במדרש שהם לא רצו אחר כך לקחת מפירות ארץ ישראל, רק כלב נלחם בהם ואיים עליהם שאם לא הוא יהרוג אותם עיי"ש, ומאין לקח כלב זאת? רק מדברי משה רבינו שאמר 'והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ' הוא הבין שיהיה על זה מלחמה וצריך להתחזק בזה.

עו"א: דהנה כתוב שאמרו 'ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם', ופירש"י ז"ל שמענו אומרים נמלים יש בכרמים כאנשים. ולכאורה מאי אכפת להו, אלא הכוונה שיראו ופחדו שלא יתבטלו, ואע"ג דבריה לא בטל, מ"מ איתא בירושלמי דבתתק"ס גם בריה בטילה. וכשתחשוב מספר "התחזקתם" תמצא מספר תתק"ס. היינו שתתחזקו שלא תתבטלו אפילו במספר הזה ודו"ק.

לכאורה צ"ב למה ציוה אותם על הפירות? וי"ל, דכונת משה רבינו היתה, שע"י שיאכלו המרגלים מפירות הארץ יושפעו מקדושתה של ארץ ישראל ויתעורר בהם רגש חשיבות הארץ לבלתי להוציא דבתה.

ויעלו בנגב ויבוא עד חברון (יג כב):

וברש"י: כלב לבדו הלך. ומקשים למה לא הלך יהושע ג"כ להשתטח על קברי אבות? בספר "אגרא דכלה" מביא כי האר"י ז"ל אמר שנתגלגל בכלב בן יפונה נשמת אליעזר עבד אברהם, ולכן הלך להשתטח על קבר אברהם שהוא אדונו, ורמז לכך כי "עד חברון", בגימטרי "זה הוא אליעזר".

וי"ל בדרך צחות: כדרך החסידים הנאמנים לרבם ביותר ונמנעים מללכת לצדיק אחר, ולכן מאחר שמשה רבינו

האציל עליו מברכתו 'י-ה יושיעך' וגו' אילו היה הולך ג"כ לחברון, היה נראה כאילו מסופק בכח תפלתו של משה ומשום כבוד רבו לא הלך לקברי צדיקים...

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר, דבזוה"ק כאן על הפ' 'ויבא עד חברון' – שהשכינה באה לחברון, וי"ל דהכל חד, כיון דכלב ראה שהשכינה הלכה לשם, היה בטוח שיתקבלו תפילותיו שלא יהא ניסת מחבריו.

עו"א: שעל ידי שראה כלב שהשכינה הלכה לשם – לכן גם הוא הלך לשם לכבוד השכינה, ונשתטח על קברי אבות.

עוד שאל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: כיצד יתכן ששאר המרגלים לא הלכו להשתטח על קברי אבות כעבור כמה מאות שנים שלא זכה אף אחד מצאצאיהם לפקוד את קברותיהם. ותירץ: כי אכן כולם הלכו אף הלבן, אולם עלייה לקבר בלא שיש בה פעולה בנפש האדם, אינה נחשבת כלל. לכך רק כלב, שהלך והשתטח ושפך ליבו בתפילה ונענה, נאמר עליו שהלך לבדו.

ויבאו עד נחל אשכל ויכרתו משם זמרה ואשכול ענבים אחד וישארו במוט בשנים ומן הרמנים ומן התאנים: (יג כג)

למקום ההוא קרא נחל אשכול: (יג כד)

פי' בתרגום יונתן: והוא חמרא נטיף מיניה כנחלא ע"ש, ומשו"ה קראו 'נחל'. והוסיף הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: שמזה היה להם יין לקידוש. ובמדרש איתא שמאין היה להם יין לנסכים ר' לוי אמר מן האשכול ע"ש 'ויכרתו משם זמורה ואשכול ענבים אחד' וכו' עיי"ש. ודפח"ח.

יש לדקדק שואל הגר"א: הרי זה טרם נקרא המקום נחל אשכול, למה נאמר "ויבאו עד נחל אשכול"? ועוד, למה אשכול הראשון חסר, בלי "ואו", והשני מלא "ואו".

ונראה לומר, שגם מתחלה היה שם המקום נחל אשכול, כנראה על שם איש כמו ענר אשכל וממרא, והשם 'אשכל' במקרא הוא באמת חסר, אלא שאחרי כריתת אשכול ענבים קראו למקום 'נחל אשכול' מלא "ואו", המורה על לשון רבים על שם האיש ועל שם אשכול ענבים. ותיבה חסרה מורה על לשון יחיד, וכן בחז"ל "בסכת בסכת בסכות הרי כאן ארבע" מפרש רש"י בסכת משמע אחת. וכן בזבחים [לז] 'קרנת קרנת קרנות' – ארבע.

ובזה יש לפרש גם הפסוקים 'ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת על כן קרא שם המקום סכות'. הדקדוקים ברורים, וגם שם יש לפרש שגם בתחלה היה שם המקום סכת, ולכן כתוב "ויעקב נסע סכתה" וגו' "ולמקנהו עשה סכת" – שניהם חסרים. "על כן קרא שם המקום סכות" – מלא, לרמוז על שני הענינים.

בספה"ק "בארית המים": 'ויכרתו משם' – פי' בשעה שליקטו הפירות מארץ ישראל נתכוונו המרגלים לתקן ענין חטא ופגם הארץ ששינתה ממה שצויה עליה הקב"ה בעת הבריאה, שהיא נצטווה להוציא עצים שיהיו טעם עצו פריו שוה, ושינתה ולא עשתה כן, ולזה נתכוונו המרגלים שיהא 'זמורה ואשכול ענבים' – אחד, היינו שהעץ והפרי יתאחדו ויהא לשניהם טעם שוה, לתקן בזה חטא הנ"ל, אולם החסרון היה 'וישארו' – שבבואם לתקן ענין נשגב כזה, עלה בלבם משהו וקצה מן הקצה של התנשאות, ועי"ז 'במוט' – נתמוטט ונפל כל התיקון הנ"ל, ונשאר כמות שהיה בראשונה 'בשנים', ולא מאוחד טעם העץ כטעם הפרי.

הרה"ק רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצה זי"ע הביא דברי המדרש פליאה: דאשכול אוהבו של אאע"ה היה, ונקרא אשכול על אודות האשכול שעתידים ישראל לכרות אשכול ממקומו. והוא הפלא ופלא, היתכן שכרתו היום את האיש אשכול שהיה בימי אאע"ה. ונוכל לומר, דמצינו גבי אאע"ה שאמר למלך סדום: 'הרימותי ידי לקל עליון אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך' וגו', ודרחז"ל כי אברהם אבינו לא רצה ליהנות ממעשי ניסים, לפיכך לא רצה לקבל כלום לעצמו, ובכל זאת אמר 'בלעדי אשר אכלו הנערים וחלק האנשים אשר הלכו אתי ענר אשכול וממרא', היינו כי אשכול נהנה ממעשי ניסים, והנה המרגלים כרתו את האשכול ממקומו, כי לא רצו ארץ אשר מגדלת פירותיה עפ"י נס, וכרתו את האשכול שנהנה ממעשה ניסים. והוא פלא והפלא.

הגאון הגדול רבי מנחם זמבא זצ"ל הי"ד אמר: איתא בשם האר"י הקדוש על הפסוק "והימים ימי בכורי ענבים", שמצות בכורים היא לתקן חטא המרגלים שמאסו בארץ חמדה, והבכורים באים משום חביבות ארץ ישראל. במשנה שבה נתבאר סדר הבכורים

נאמר: אדם יורד לתוך שדהו ורואה תאנה שבכרה ואשכול שבכר ורמון שבכר, קושרו בגמי ואומר הרי אלו בכורים. אנו רואים שמכל הפירות נמנים רק שלשת המינים שהמרגלים הביאו מארץ ישראל: אשכול, תאנה, ורמון. ודפח"ח.

ה"מלא העומר" מפרש: הנה המרגלים הלכו מ' יום כולל שבת. ויש לדעת, בשלמא התירו להם לעבור על איסור תחומין, מפני צורך השעה, כי זה אינו אלא דרבנן, אבל איך התירו לישא משאות בשבת, הרי זה איסור דאורייתא, לזה אמר הכתוב 'וישאהו במוט בשנים' – אשר באופן זה פטורים כמאמרם הוציאוהו שנים פטורים.

ברש"י: יהושע וכלב לא נטלו כלום, לפי שכל עצמם להוציא דיבה נתכוונו.

שואל ה"שפת אמת ליקוטים": הא משרע"ה אמר להם 'והתחזקתם ולקחתם' – ואפשר לפרש שכוונתו היתה רק אם יהיה להם התחזקות, כדכתיב 'ונהי בעינינו כחגבים' וכו' לכן לא היה להם ליקח.

מו' רה"י שליט"א אמר לבאר דברי השפ"א מדוע יהושע וכלב לא לקחו פירות הארץ, הרי הם בוודאי היו בחיזוק ואמונה ולא כמרגלים.

דידוע שהכח הפועל בנפעל, וממילא המטרה שבשבילו נלקטו והאופן שהובאו הפירות משפיע על קדושת הפירות, וכוונת משרע"ה שא"ל להביא פירות לא היתה רק להראות בחיצוניות טוב הפירות כי אם שירגישו קדושת פירות א"י. וממילא המרגלים בהביאם הפירות במחשבה רעה כדברי רש"י השפיעו על פירותיה להיפך מקדושה, וע"כ אמר מש"ר דווקא 'והתחזקתם' – שזה האמונה בכוחו והבטחתו של הקב"ה כי אז יראו וירגישו בפירות את קדושתם.

ולפי זה יובן למה יהושע וכלב לא רצו לקחת, כי הגם שבפירות שהם ילקטו ישרה קדושת א"י אך היות שבפירות של שאר המרגלים לא יהיה בו קדושה כבר יצנן ויקלקל ההשפעה.

ה"שפתי צדיק" זי"ע מתרץ: עפי"ד התרגו"י שיעשו חזקה בארץ, י"ל שלא נתכוון כלל שיביאו הפירות לכאן, רק שבשם יקחו הפירות כדי לעשות חזקה.

וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום: (יג כה)

ברש"י: שגלוי לפני הקב"ה שיגזור להם יום לשנה, קיצר להם את הדרך. ולכאורה, אם היתה להם קפיצת הדרך הרי ראו מופת ברור ולמה לא האמינו בכבוש הארץ? אלא, מופתים נועדים למאמינים, ואילו שאינם מאמינים, עינים להם ולא יראו.

שאלו את הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל רבה של לובלין, למה אינו עולה לכל הפחות לבקר בארץ ישראל? אמר: כדי לעלות לארץ ישראל עדיין יש בי כח, אבל מנין אקח את הכח כדי לחזור משם?!

וילכו ויבאו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת בני ישראל אל מדבר פארן קדשה וישיבו אתם דבר ואת כל העדה ויראום את פרי הארץ: (יג כו)

ברש"י: מקיש הליכתן לביאתן, מה ביאתן בעצה רעה אף הליכתן בעצה רעה.

שואל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: הרי רש"י אומר לעיל על הפסוק 'כולם אנשים' – ואותה שעה כשרים היו? – אלא ההסבר הוא: לפי חז"ל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, אבל אם באמת המחשבה מביאה את האדם לידי מעשה, אז נחשבת גם המחשבה לחטא. אף המרגלים: אמנם חשבו עוד ביציאתן מחשבה רעה, אבל באפס מעשה לא נחשבה המחשבה לחטא, ולכן עדיין כשרים היו. אבל אחר כך, כשעשו מעשה, הוברר שגם יציאתן היתה בחטא.

ב"שפת אמת" ליקוטים מבאר: כי לעולם באותה שעה כשיצאו ממחנה ישראל במדבר לרגל את ארץ כנען היו כולם כשרים והלכו במחשבה טובה לרגל את ארץ ישראל כדי להיכנס שם במהרה. ומה שכתב רש"י כאן הליכתן וביאתן, מדובר על דרכם חזרה מארץ ישראל אל המדבר מקום מושב בני ישראל, שאז כבר היו בעצה רעה. ו'הליכתן' – כוונתו יציאתם מארץ ישראל בדרכם חזרה, ו'ביאתן' – הכוונה לכניסתם לתוך מחנה ישראל אשר במדבר. ובא לומר, כי לא ברגע האחרון כשהגיעו לקצה המדבר חשבו על התפנית, אלא מיד בשעת עזבם את גבולות א"י אחרי שראו שם כל מה שראו כבר גמלה בלבם החלטה להיות בעצה רעה.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע שואל: שאין מוזכר כלל שמש"ר ע"ה אכל מהפירות, הלא משה רבינו ציוה אותם להביא מהפירות, ומדוע לא אכל מזה כלל, והרי אצל משה רבינו איתא [סוטה יד.]: וכי לאכול מפריה הוא צריך, והקשה הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: ומה ההוא אמינא הרי היו יכולים להביא לו מפירות ארץ ישראל אם לאכול מפריה הוא צריך, והנה כאן אם הביאו מדוע לא אכל?

ויתכן, לפי שהיה של אמוריים, ומשה רבינו היה רוצה לאכול רק מהפירות שיש בהם קדושת ארץ ישראל וחיוב מצות תרומות ומעשרות.

איתא בגמ' [ברכות מא.] בריך אתמרי ברישא, אומר הרבי ה"פני מנחם" זי"ע: אף שכל המוקדם בפסוק זה קודם לברכה, כיון שהתמרים הם שני לארץ בתרא הם קודמים.

ויתכן שלפי שמצינו שהביאו המרגלים ענבים, רמונים ותאנים, אבל תמרים לא מצינו שהביאו, לכן הם קודמים לארץ, שהרי פסוק זה מדבר בשבח ארץ ישראל והם דיברו בדיבת הארץ שאמרו 'זוה פריה' - שפירותיה משונים, לכן התמרים והזיתים שלא דברו עליהם - קודמים.

ועל תמרים איתא בירושלמי תענית [ה.]: שהיא מרגלת הלשון לתורה, ויתכן לפי שבזה לא פגמו ולא קלקלו הלשון בדיבור, לכן מרגלת הלשון לתורה.

ברש"י: 'בצורות' - לשון חוזק. ותרגומו כריכן לשון בירניות עגולות.

אומר הגה"ק ר' שלמה קליגר זצ"ל: חז"ל אומרים [הוריות יא.]: בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם. ורש"י מוסיף בשם המפרשים, לפי שהטמינו אמוריים מטמונות של זהב בקירות בתיהם, ועל ידי הנגע, נותץ הבית ומוצאן. והנה מובא במשניות [נגעים פ"ב מ"א] "כל הבתים מטמאין בנגעים חוץ מבית עגול".

וזוה שהדגישו המרגלים ואמרו "בצורות", שפירש"י שהם בירניות עגולות, שהמרגלים רצו בזה לשלול מבני ישראל את התקוה הזאת אולי ימצאו בבתיים מטמוניות על ידי נגעי בתים, ואמרו כי הבתים הם בירניות עגולות ולא חל עליהם דין של נגעי בתים.

ויספרו לו ויאמרו באנו אל הארץ אשר שלחתנו וגם זבת חלב ודבש הוא וזה פריה: (יג כז)

בספר "מאורה של תורה" שואל: הרי באו להוציא דבת הארץ רעה, א"כ למה ראו לשבח את פירותיה? אלא גם זה היה מכלל עצתם הרעה, שאילו יטענו ישראל, אמנם כן במלחמה אי אפשר לנצחם, מ"מ נוכל לנצחם במצור, ע"כ אמרו המרגלים שגם זה לא יועיל, כיון שהארץ זבת חלב ודבש ומשופעת בפירות, ולא ישפיע עליהם המצור כלל.

אומר הרה"ק ה"אור פני משה" זי"ע: על האדם לזכור תמיד כי כל בואו לעולם הזה 'באנו אל הארץ' - הוא אך ורק למלאת את השליחות שהוטלה עליו 'אשר שלחתנו'.

פעם אחת דיבר אדם אחד לפני הרה"ק מרז'ין זי"ע על יושבי ארץ ישראל שאינם מתנהגים בטוב, וגער בו הרבי ואמר: הלא זה עוון גדול וקשה מאד יותר מן חטא המרגלים, כי הם שבחו את ארץ ישראל כמ"ש 'וגם זבת חלב ודבש היא', רק שדברו על הגויים עובדי ע"ז שנאמר 'אפס כי עז העם היושב בארץ', והיה ענשם כ"כ קשה, מכל שכן כשמדברים על בני ישראל יושבי ארץ הקודש.

ברש"י: כל דבר שקר שאין אומרים בו קצת אמת בתחילתו, אין מתקיים בסופו. אומר ה"כתב סופר" זצ"ל: אל תטעה לחשוב כי החלק האמת שבדברים נאמר לשם שמים, לא, כי גם קצת האמת שהיתה בתחילתם, גם היא היתה במטרה רעה, שהיתה כוונתם לומר, תראו בעצמכם שאין אפשרות להיכנס לארץ זו. שהרי הארץ כל כך טובה היא, פירותיה מתוקים וכל אשר בה נפלא מאד, ואיך תסבירו את העובדה שסביבותיה יושבים כל האומות הגיבורים ביותר שבעולם, כעמלק וסיחון ועוג, ובכל זאת אין אחת מהן שיכולה לכבוש את הארץ הטובה הזאת. ע"כ שהעם אשר בה כה עז הוא, עד שאין כל המלכים יחדיו מסוגלים לכבוש אותם. כל זה היה חלק מלשון הרע.

אפס כי עז העם וגו': (יג כח)

ה"שפת אמת" זי"ע אומר: שבכך טמון היה חטא המרגלים, שהוסיפו על שליחותם פירושים והערכות משלהם 'אפס כי עז העם' - ולא הסתפקו במסירת דברים כהוייתן.

עמלק יושב בארץ הנגב וגו': (יג כט)

איתא בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: נגב הוא חכמה, כמ"ש חז"ל הרוצה שיחכים ידרים וכו', וזה שבא בחכמה, דהיינו שחכמתו מרובה ממעשיו, שם מושבו של עמלק.

ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה כי יכול נוכל לה: (יג ל)

ברש"י: השתיק את כולם, לשמוע מה שידבר במשה, צווח ואמר: וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם, השומע היה סבור שבא לספר בגנותו.

ה"נחלת יעקב" להגאון ר' יעקב מליסא זצ"ל שואל: ותמוה, למה היו סוברים שידבר בגנותו של משה?

אלא ההסבר הוא כך: ידוע הדבר שידיד ואוהב מזכירים אותו בשמו, ושונא קשה להזכירו בשמו ומחפשים כל מיני שמות וכינויים ובלבד שלא להזכיר את שמו. כמו שמצינו בשאול שאמר ליהונתן, 'מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם, ויען יהונתן את שאול נשאל נשאל דוד מעמדי וגו' ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות הלא ידעתי כי בוחר אתה בבן ישי וגו'. ותמוה, מה ראה ביהונתן שבוחר בבן ישי.

אלא, ששאול היה שונא של דוד ולא הזכירו בשמו אלא "בן ישי". אבל כשהשיב לו יהונתן "נשאל דוד מעמדי", ראה שמזכירו בשמו ובזה הכיר שהוא אוהבו.

וזה הדבר כאן, שהתחכם כלב להשתיקם מהר, וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם, שלא הזכירו בשמו, ועל ידי כן סברו שסיפר בגנותו, ואז נשתתקו כולם והתחיל מספר בשבחו.

ובדרך זו הסביר ה"חכם צבי" זצ"ל את הגמרא במגילה: ויאמרו נערי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר. אמר רבא לא מפני שאוהבין את מרדכי אלא מפני ששונאין את המן. מנין לרבא דבר זה? אלא הדיוק הוא שלא הזכירו את שמו של מרדכי, ומכאן משמע שלא היו אוהבין אותו, אם כן למה אמרו "לא נעשה עמו דבר", בודאי מפני ששונאין את המן.

מפרש המהרש"ם מברעז'אן צוק"ל: עפ"י המפרשים בפרשת בשלח 'דבר אל בני ישראל ויסעו' – כי אם האדם עובד הי"ת רק בדרך הטבע, אזי גם הקב"ה מוודד לו כמדתו ואינו עושה לו נס יוצא מגדר הטבע. אבל אם עובדו מחוץ לדרך הטבע, אזי גם הקב"ה

עושה לו ניסים. וז"ש 'דבר אל בני ישראל ויסעו' – במסירות נפש ועי"ז יתעורר כח הנסיי. וז"ש 'עלה נעלה' – אם אנחנו נעלה באמונה במסי"נ, אזי 'וירשנו אותה' – כי אז יכול נוכל לה בהנהגה נסית, והאנשים אמרו 'לא נוכל לעלות' – כי לא האמינו בהנהגה נסית.

'עלה נעלה' – ברש"י: אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם – נצליח בכל דבריו.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע אמר: מה שעלו בדעתם לומר שיעלו לשמים, כי המרגלים אמרו 'ערים גדולות ובצורות בשמים' וגו', ולכן אמרו אפילו שיהיו צריכים לעלות לשמים ג"כ נעלה.

שואל הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל מרא דארעא דארה"ב בספרו "דרש משה": למה צ"ל שיעשו סולמות לעלות לשמים, הרי אם הקב"ה יכול לעשות שיעלו לשמים עם סולמות יכול הוא לעשות זאת גם בלי סולמות?

אלא אומר רבי משה זצ"ל: שהתורה באה ללמדנו, שאמנם הקב"ה עושה ניסים לכל הרוצה להתעלות ברוחניות, אבל כאן יש דרישה קטנה "עשו סולמות" אני לא דורש ממך לעשות דברים שמחוץ לדרך הטבע, דברים שאינם בכוחך לעשות, אלא אתה תעשה מה שאתה יכול לפי יכולתך ואז הקב"ה כבר יעשה את שלו אף מחוץ לדרך הטבע, תעשה אתה סולם תגיע עד היכן שבכוחותיך, ומשם כבר הקב"ה יזמין לך מעלית שתעלה אותך לגבהים.

כי חזק הוא ממנו: (יג לא)

ברש"י: כביכול כלפי מעלה אמרו.

אומר המהר"ם שיק זצ"ל: ויש לפרש שאמרו שה' נתן להם כח וחוזק לב כאילו סוברים שהם מחוזקים מה'. וזה מה שאמרו 'כי חזק הוא' – העם היושב בארץ 'ממנו' – מאתו ית"ש. ובהיפך ממה שאמרה רחב [יהושע ב ט] 'כי נמוגו כל יושבי הארץ' וגו', וכיתות כיתות היו ביניהם.

ויוציאו דבת הארץ וגו' ארץ אוכלת יושביה הוא וכל

העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות וגו': (יג לב)

ב"שפתי צדיקים": שמעתי מאדמו"ר הרה"ק מוהר"ם

מרימנוב זצוק"ל שאמר בזה"ל: יש לכל אדם ללמד זכות על המרגלים, וגם אני מלמד זכות עליהם שלא היו רעים וחטאים בנפשותם לעשות דבר זה במרד ובמעל, רק שבאו לכלל טעות שהיה נראה להם שיכולים לבוא במדבר לעבודת הבורא יתברך יותר ממה שיבואו לא"י, כי שם לא יגיעו אל שלמות הנפש רק ע"י טורח ועמל שיהיו הכהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם, וכאן יכולים לקנות שלמות גדול בלי שום טורח רק שישעבדו את לבם לשמים, כמו שהיה במתן תורה שנאמר 'פנים בפנים דבר ה' עמכם', לכך רצו שיהיו לעולם במדבר כדי לקנות שם עוד שלמות יותר בלא טורח ובלא עבודה רבה כאשר עם לבבם, וכמו שפירש רש"י כשרים היו באותה שעה, אבל באמת טעו בזה כי עיקר קניית תכלית השלמות צריך להיות דוקא ע"י טורח ועבודה ומסירות נפש, ולא היה אפשר להשיג זאת רק בארץ הקודש ובזמן שביהמ"ק היה קיים. עבדה"ק.

הרה"ק ה"אור המאיר" זי"ע מביא בשם המגיד ממעזריטש זי"ע שבאר פירוש הפסוק: 'ארץ' היינו הארציות והגשמיות, 'אוכלת יושביה' – אוכלת ומכלה את היושבים ושוהים בה, כי אין האדם רשאי לשהות עצמו בבחינת ארציות אפילו כמעט רגע.

הרה"ק רבי משה מבלענדוב זי"ע אמר לפרש 'אנשי מדות' – היינו בעלי מדות טובות, ואם כן אי אפשר לכנס לארץ ישראל, כי נאמר מפורש בפרשת עקב 'לא בצדקתך וגו' כי אם ברשעת הגוים' וגו'.

כותב הגה"ק רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל בספרו "דברי שאול": הכוונה לדעת, כי נודע משאחז"ל 'ארץ צבי' – כתיב בה, וא"כ כל שהיתה ביד גוים היתה קטנה, ולא היתה מכילה היושבים בה, וישבו בדוחק ובצמצום מקום, וע"כ מתו ממה שהארץ היתה בדוחק וקירוב הבתים, והם היו גדולים ואנשי מדות ולא יכלו לסבול הדוחק.

ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם: (יג לג):

שואל הרבי מקאצק זי"ע: אם חטאו המרגלים במה שראו את עצמם כחגבים, מה פשעם אם בעיני הענקים נראו כחגבים?

והשיב: זהו באמת חטא, כי מה אכפת לך איך אתה נראה בעיני אחר ...

הגריד"א שליט"א אמר: שבספר "אור פני משה" כתב דמלך אין לארבה. ויש לפרש הכוונה, שניתקו את עצמם ממשרע"ה שהיה מלך ישראל.

ותשא כל העדה את קולם ויבכו העם בלילה ההוא: (יד א)

בגמרא [תענית כט.]: אמר רבה אמר רבי יוחנן, אותו היום תשעה באב היה, א"ל הקב"ה, אתם בכיתם בכיה של חנים, ואני קובע לכם בכיה לדורות. אמר הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: ואם במידת פורענות כך, עאכ"כ שבמידה טובה המרובה ממידת פורענות – וודאי שאם ישמח האדם אפילו שמחה של חנים יקבע לו הקב"ה שמחה לדורות.

ויאמרו איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה: (יד ד)

דרש הרה"ק רבי צבי הירש מלאמאז' זי"ע: מתוך גנותן של ישראל אתה מוצא שבחן, שאף בשעת הקלקלה אמרו "נתנה ראש" והסכימה דעתם להיות נכנעים ומרכינים ראש לפני מנהיג, כי היה החינוך היסודי הזה טבוע באופיים, שאין אדם חכם לעצמו, והקטנים צריכים שיהיו נשמעים לגדולים. ויתכן מאד – הוסיף הרבי – שתודות למדה נכונה זו, שלא מאסו בה, ניצלו מביצוע זממם.

ויהושע בן נון וכלב בן יפונה מן התרים את הארץ קרעו בגדיהם: (יד ו)

ב"אמת ואמונה" מביא בשם הרבי מקאצק זי"ע, שפירש את הפסוק כך: הרי המרגלים היו ראשי אלפי ישראל, 'יהושע בן נון וכלב בן יפונה' – מן התרים את הארץ קרעו בגדיהם, דהיינו שהפשיטו מהתרים את הארץ - הם המרגלים, את בגדיהם, שהיו לבושים בכובע שער ובבגדי לבן - מה למרגלים על ארץ ישראל ואיצטלא דרבנן?!

הארץ אשר עברנו בה לתור אתה טובה הארץ מאד מאד: (יד ז)

בספר "בוצינא דנהורא" מביא שהרה"ק הרבי ר' ברוך

ממז'בז' זי"ע שלח להרה"ק רבי מנחם מנדל מוויטפסק זי"ע שישלח לו הטעם של ארץ ישראל. ושלח לו ע"י שליח דברים האלו: דהנה כ' בפרשת שלח 'טובה הארץ מאד מאד', ובמס' אבות אמרו: מאד מאד הוי שפל רוח. והענין כי כל מה שהאדם משיג ביותר שפלות עצמו אזי יוכל לראות את מעלת ארץ ישראל, ולכן אם תקיים מאד מאד הוי שפל רוח – אזי תוכל לראות אשר טובה הארץ מאד מאד.

הרה"ק ה"אמרי שאול" ממזד'יץ זי"ע אמר בדרך צחות: מצינו "מאד" הנאמר על שפלות, "מאד מאד הוי שפל רוח", ומצינו "מאד" אצל ממון – 'ובכל מאודך', וזה הפירוש 'כי טובה הארץ מאד מאד' – היינו שהארץ טובה מאד מאד, הן בשביל אלה המוכנים להשפיל עצמם ולעבוד כל מיני עבודות, והן בשביל בעלי רכוש שיש להם ממון הרבה להשקיע שם ...

הרה"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע ביאר עפ"י דברי הרבי ר' ברוך ממעזבז' זי"ע שאמר: עוה"ז מה טוב ונעים אם אין נכנסין למטעמים שלך, ומה רע אתה אם נכנסין למטעמים שלך.

והנה העצה להישמר מלהתגאל בפת בג בתענוגי עוה"ז הוא ע"י התבוננות אשר הארץ הוא עולם עובר, וזהו 'הארץ אשר עברנו בה' – אז היא טובה.

אם חפץ בנו ה' וגו': (יד ח)

שואל הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע: מה זה שהיה מסופק 'אם חפץ בנו ה' ואם יביא אותנו אל הארץ' – הלא שמעו כמה וכמה השבועה אשר נשבע ה' לאבותיהם לתת להם את הארץ הזאת לרשתה? אכן כאשר נתבונן על ענין תלונות המרגלים על הארץ, הלא הם היו ראשי בני ישראל, צדיקים גדולים וטובים, איכה יכלו לדבר על ה' חלילה, כי לא טובה הארץ וכבר הבטיחם בארץ ההיא כי טובה היא ארץ זבת חלב ודבש.

אכן הנראה בכוונתם, כי המרגלים האלו פחדו כי ראו את טוב הארץ בחלב דגן תירוש ויצהר וכל פרי הארץ המה משתנים לטובה וכי זבת חלב ודבש היא, וזה פריה, לכן פחדו עבור בנ"י, פן בבואם שמה יבעטו בה' לאמר מי הוא ח"ו, כמ"ש 'שמנת עבית כשית' וגו', וז"ש: 'ארץ אוכלת יושביה היא' 'כי עז העם היושב בארץ' 'ילידי ענק ראינו שם' – לכן אתם אם תבואו

שמה תהיו כמותם, וזה שהביאו מפרי הארץ לראיה על גודלם וטובם, אבל כלב הוא שאמר להם מה לנו לירא מכל אלה, הלא אם נהיה חזקים ביראת ה' ולא נטה אל תאוות הארץ, אזי לא יזיק לנו שום דבר.

וז"ש: 'אם חפץ בנו ה' – ר"ל אם עיקר החפץ והמבוקש אשר בנו, יהי' רק: ה', לעשות רצונו ית"ש, אזי 'והביא אותנו וגו' ויכול נוכל לה ועלה נעלה וירשנו אותה' – כי כן צריך להתגבר לבטל כל תענוגי עוה"ז נגד עבודת השי"ת ב"ה.

אומר ה"שפת אמת" זי"ע [תרמ"ג]: כי בודאי הרגישו המרגלים כי אינם מוכנים עדיין להיכנס לא"י, ולא היו מוכנים לכנס עד אחר ארבעים שנה. אך 'תחת כל השמים כתיב' – אבל דור המדבר דורו של משרע"ה היה כל התהלכותו שלהם למעלה מן השמים, כי עפ"י הטבע לא היו מוכנים לעלות. וזהו 'שלח לך' – כי אם היו מצליחים בשליחותם והיו נכנסין באופן זה שלמעלה מן הזמן והטבע היה גם משרע"ה נכנס עמהם וזה 'שלח לך'. עיי"ש באריכות.

אך בה' אל תמרדו וגו': (יד ט)

הרבי ה"אמרי חיים" זי"ע מויז'ניץ זי"ע פירש בשם הרבי ר' זושא זי"ע את הפסוק בתהלים: "כי הלל רשע על תאות נפשו", שהרשע חפץ לבצע את זממו ואת תאוותיו, ולשם התאוה הוא נעשה ענותן כהלל, ואומר – לי מותר להיות בחברת אינשי דלא מעלי, כי אינו טוב מהם, והוא מתחבר עם פחותי ערך אלה כדי לחטוא וכדומה.

ובזה אפשר לפרש את הפסוק 'אך בה' אל תמרדו', 'אך' רומז לענוה – אכין ורקין מיעוטין הן. אמנם צריך להיות בענוה, 'אך בה' אל תמרדו' – אל תשתמשו בענוה כדי למרוד בו יתברך.

מסופר על שני חסידי סלונים שבאו לש"ק פרשת שלח לרבם הרה"ק ה"דברי שמואל" זי"ע, [אולי הרה"ק ה"בית אברהם" זי"ע] שהיה בעצמו קורא בתורה, וכשהגיע לפסוק 'אך בה' אל תמרדו', צעק: "אך בה' אל תמרדו", אמר אחד לשני: לייב הערש [כך קראו לו] זונטאג פאר איך צוריק, איך האב שוין אלעס געהרט, איך דארף שוין מעהר גארנישט... [ביום ראשון אני נוסע בחזרה, כבר שמעתי הכל, אני כבר לא צריך כלום].

ויאמרו כל העדה לרגום אותם באבנים: (יד י)

ברש"י: את יהושע וכלב.

במדרש: הלכה מהו לפרש לים הגדול קודם לשבת, כך שנו רבותינו אין מפליגין בספינה בים הגדול שלושה ימים קודם לשבת.

ויש להבין שייכות הלכה זו לפרשה זו.

ואומר הרה"ק ה"צמח דוד" מדינוב זי"ע: שנראה שהמרגלים היו הולכים כל מ' יום ובזה היה כמה שבתות והיו הולכים גם בשבת, וע"כ שייך שפיר לבאן. ובזה מובן שהמרגלים הרי אמרו 'אפס כי עז העם הזה' – והיה במקום סכנה, וא"כ היה מותר להם ללכת אפילו בשבת, אבל יהושע וכלב שהיו אומרים 'אל תיראו' – א"כ לפי דבריהם לא הותר להם לחלל שבת, וע"ז אמרו כל העדה לרגום אותם באבנים כדין מחלל שבת שדינו בסקילה וק"ל.

אשר עין בעין נראה אתה ה' ועננך עמד עליהם וגו': (יד יד)

בשם הרבי ר' זושא זי"ע: שהאדם צריך להיות עומד על המשקל לעשות חשבון הנפש. וז"פ הפסוק: 'אשר עין בעין נראה אתה ה' ועננך עומד עליהם', היינו שאם יזכה האדם אז יתקיים בו 'כי עין בעין נראה אליך', ובאם לאו חלילה אז 'ועננך עומד עליהם', היינו מלשון הכתוב 'וסכותה בענן לך' וכו', לכן צריך האדם לשקול בפלס את מעשיו.

הרה"ק המוהר"י מסדיגורה זי"ע בפרשת "שלח" לא אמר תורה, רק כשעמד מהשולחן הטהור הביט בשני הצדדים ופתח ואמר: אומר אני, כשאדם עושה מצוה אז ממש נראה עליו אור קדושה מהשי"ת, וכן להיפך כשאדם עובר ח"ו עבירה, אז נראה עליו חשכות גדולה. ואומר אני: שזהו שכתוב 'אשר עין בעין נראה אתה ה' – ר"ל כשאדם עושה מצוה נראה עין בעין אור ה' עליו, 'ועננך עומד עליהם' – ר"ל כשעושים עבירות אז ממש נראה חשכות כענן הזה.

והמתה את העם הזה כאיש אחד: (יד טו)

החיד"א ב"נחל קדומים" אומר בשם ג"א: שלכאורה בביכול יש כאן מקום לטענה, הקב"ה ציוונו לשמור מצוותיו, והוא, הרי הוא שומר ישראל ונמצא תמיד אתם, והדין הוא ששמירה בבעלים פטור?

וזה פי' הפסוק: 'שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה' – כלומר בעליו עמו, וההלכה היא: בעליו עמו לא ישלם, - 'והמתה את העם הזה כאיש אחד' – כאילו היה 'אחד' בלבד, שאין בעליו עמו, הרי זה שלא כדין? ...

ה' ארך אפים ורב חסד נשא עון ופשע ונקמה לא ינקח פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים: (יד יח)

שואל ה"משך חכמה": למה לא אמר ה' ה' כמו שאמר בפרשת כי תשא בחטא העגל? ויש לומר: כי שם פירש"י לפי חז"ל [ר"ה יז] שנאמר פעמיים מדת הרחמים כי היא אחת קודם שיחטא ואחת לאחר שיחטא וישוב. ופירש הרא"ש הכוונה, שאף על פי שבעבודה זרה מחשבה כמעשה, מכל מקום מתנהג הקב"ה עם האדם במדת הרחמים. ולכן בפ' העגל שזה חטא עבודה זרה שמחשבה כמעשה נאמר ה' ה' שתי פעמים, אבל כאן אין צורך בעוד מדת הרחמים, קודם שיחטא, ועל המחשבה. ודפח"ח.

בתרגום: ומסגי למעבד טבון וקשוט.

שואל הרה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע: לכאורה, למה מפרש התרגום "וקשוט", והלא בפסוק כתוב רק "ורב חסד" ולא כתוב "ואמת"? וי"ל דמאחר והקב"ה חפץ חסד הוא, זהו האמת, כי רצונו הוא האמת, ולכן אמר התרגום: "ומסגי למעבד טבון וקשוט".

'פקד עון אבות על בנים' – אומר ה"כתב והקבלה": השי"ת מחסיר ומקטין [פקד מלשון ולא נפקד ממנו איש] את עוון האבות בגלל הבנים, אם יש להם בנים טובים נמחלים להם העוונות בזכות הבנים, ברא מזכה אבא.

ברש"י [בפרשת כי תשא]: כשאוחזים מעשה אבותיהם בידים.

לכאורה קשה שואל ה"פרדס יוסף": מה אשמים הילדים אם האבות חטאו, ולמה יענישם על חטא לא להם. ואפילו כשגם הבנים חוטאים – שאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם, יקבלו הם עונש על חטאיהם, ולא על חטא האבות? ב"משלי שועלים" לר' ברכיה הנקדן מובא משל זה:

לחנינתך, והרי אינם יותר גרועים ממה שהיו אז, ולא יהיו.

מבאר הרה"ק ה"תפארת שמואל" מאלכסנדר זי"ע: מאחר שכל הסליחה אינה אלא חסד השי"ת 'כגודל חסדך' – ולא בהשגה אנושית, לפיכך 'וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה' – כך בקשתי שתוסיף לסלוח להם, מאחר שאין קץ לחסדך.

אומר הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: "נשאת" מלשון הקפה והלואה [כי תש"ה ברעך], כי בקשתו של משה היתה, שכשם שביציאת מצרים הושיעם הקב"ה על סמך שעתידים הם לקבל את התורה, והיינו שיצאו בתור הלואה, - 'וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה' – כן ימשיך להקיף להם גם כעת בהסתמך על כך שייטיבו מעשיהם. ודפח"ח.

ויאמר ה' סלחתי בדברך: (יד כ)

ברש"י: בשביל דברך שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת ה' וגו'.

מסביר הרה"ק ה"קדושת לוי" זי"ע: דהנה באמת היה יכול הקב"ה לעשות שלא יאמרו כן הגוים כלל, וממילא לא יתחלל שם שמים, ואם כן מה היתה טענת משה רבינו ע"ה, אלא דכיון שמשה רבינו אמר דבר זה שהגוים יאמרו כן היה לזה השפעה, כשהצדיק מוציא מפיו יש לזה השפעה בכל העולמות, וכמו שהצדיק אומר כן מוכרח להיות. ועל כן מאחר שמשרע"ה אמר שיאמרו הגוים מבלתי יכולת ה' – אינו יכול כבר להשתנות, ואם ימותו בני ישראל במדבר ודאי שיאמרו כן הגוים מבלתי יכולת ה' וכו' ויתחלל שם שמים.

וזה שכתב רש"י: בשביל מה שאמרת פן יאמרו וכו', כלומר מכיון שאמרת כך, עתה באמת יצטרך להיות כן, ועל כן אין לי כביכול ברירה אחרת רק לומר סלחתי בדברך.

בספה"ק "אור לשמים" מהרה"ק רבי מאיר'ל מאפטא זי"ע מביא בשם הרבי מלובלין זי"ע: דהנה משה רבינו התפלל בשביל כבוד שמים שלא יאמרו הגוים מבלתי יכולת ה' וגו', ועל כן אמר לו השי"ת "סלחתי" גם מהיום והלאה "כדברך", כלומר שכל מי שיתפלל להשי"ת בסגנון הזה אשר התפללת למען כבוד שמים,

זאב אחד היה רעב מאד. פגש בשועל ורצה לאוכלו, אמר לו השועל, למה לך שועל כחוש ודל עור ועצמות, הנה אדם מתקרב אלינו, הוא גדול ושמן, טרוף אותו ותהנה מבשרו. – אמר לו הזאב: הרי אסור לנו לטרוף בן אדם, ונקבל עונש על זה, "מיד כל חיה אדרשנו" נאמר. – אמר לו השועל: אין לך ממה לפחוד. העונש יקבלו רק בניך כמו שנאמר "אבות אכלו בוסר ושני בנים תקהינה". הזאב נתן לשדל את עצמו והלך לטרוף את האיש. בדרך היתה רשת פרושה, נלכד הזאב ונפל בפח, לקול צעקותיו של הזאב התקרב אליו השועל. התחיל הזאב לגדפו, שקרן! הרי אתה אמרת לי שרק בני יענשו על חטאי. – אמר לו השועל, שוטה! והרי גם אתה לא נענשת על חטאיך אלא על חטאי אבותיך. – היתכן, צווח הזאב, האם אני צריך לסבול בעד אחרים? – אמר לו השועל: ולמה הלכת לטרוף את האדם אף על פי שידעת שבניך יענשו על זה, אף אתה מוכרח לסבול על חטאי אבותיך. ולכך הבנים נענשים על חטאי האבות, כשאוחזים מעשה אבותיהם בידיהם. שאם לא איכפת להם שבניהם יסבלו מחטאי האבות שלהם, הרי זו מדה כנגד מדה, שהם יסבלו בעד חטאי אבותיהם, כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם צריך להיות התגמול פוקד עון אבות על בנים.

סלח נא לעון העם הזה וגו' וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה וגו': (יד יט)

מדוע לא הזכיר משה בחטא המרגלים זכות אבות כמו שעשה בחטא העגל – שואל הרבינו בחיי? ההסבר הוא: בכל החטאים האמין משה שזכות אבות תעמוד להם, אבל כשמאסו בארץ חמדה ודברו סרה על ארץ האבות, פקפק משה אם הם כדאים לזכות הזאת.

הרה"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע אמר: רבונו של עולם, סלח להם ממה נפשך, אם אנו ראויים הרי טוב – ואם לאו – אז הראנו "גודל חסדך" כי כל העולם יראו את אהבתך עלינו ויתגדל ויתקדש שמיא רבה.

'וכאשר נשאתה לעם הזה ממצרים' – דרש הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זי"ע: והרי במצרים היו ישראל עובדי עבודה זרה, ושקועים במ"ט שערי טומאה, ואעפ"כ עמדה להם זכותם והוצאת אותם משם, רבש"ע, כלום כל כך רעים הם, שאינם כדאים

יענה לו השי"ת ויעשה בקשתו. משה רבינו המשיך בכח תפילתו לכל הדורות המתפללים אחריו.

ב"שפת אמת" ליקוטים כתב לפרש מה שנאמר 'סלחתי כדברך' – כי אם שהבורא יתברך הוא רחום וחנון, אף על פי כן באמירת י"ג מדות לפניו יתברך מתעוררין ביותר כח המדות, וזה שנאמר 'כדברך'.

וכתב עוד שהמפרשים כתבו שלא הזכיר משה רבינו ע"ה מדת 'ואמת', והרמב"ן ז"ל כתב שלא התפלל רק להאריך אפו, וכנראה כן מלשון התפלה, ואפשר רמז לו השי"ת כי היה לו לבקש יותר, ובדאי לא זכינו שיתפלל משרע"ה יותר, אבל אם היה זוכר שאר המדות לא היו חוזרים ריקם, וזה הפירוש 'כדברך'.

בספה"ק "זרע קודש" מביא ג' במסורה: 'לו יהי כדברך', 'אנכי אעשה כדברך', 'ויאמר ה' סלחתי כדברך'.

ומבאר דהנה אמרו חז"ל: כשעלה משה למרום מצאו להקדוש ברוך הוא שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבש"ע ארך אפים לצדיקים, אמר לו אף לרשעים, אמר ליה רשעים יאבדו – אמר ליה השתא חזית מאי דמבעי לך כשחטאו ישראל אמר לו לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים – אמר לפניו רבש"ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים, והיינו דכתיב 'ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר' ע"כ.

וזהו ביאור המסורה: שהקב"ה אמר למשה "אנכי אעשה כדברך" דרך לצדיקים אאריך אפי, אמנם השיב משה "לו יהיה כדברך" שאמרת ארך אפים אף לרשעים, והסכים עמו הקב"ה "ויאמר ה' סלחתי כדברך".

הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע בליל יום כפור פתח ואמר: אבי שבשמים! חז"ל אמרו: כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, ואם כן, הריני אומר בשמך מה שאמרת: "סלחתי כדברך" ותסלח לנו, ותביא גאולה גם לנו!...

ופעם אחרת אמר בליל יום כפור: 'וסלחת לעווננו כי "רב" הוא' – כלומר מפני שהלכה כרב שאומר מודה בקנס פטור ...

ה"באר הפרשה" מביא בשם הגאון מטשעבין זצוק"ל שהיה מדייק מכאן, כי המתפלל למען כבוד שם שמים מוכרחת תפילתו להתקבל. וראיה, דהרי מצינו שמשה התפלל כאן בזכות שני דברים: א. שלא יתחלל שם שמים – 'ואמרו הגוים מבלתי יכולת ה' להביא' וגו'. ב. 'ה' ארך אפים ורב חסד' וגו'. וברש"י: ארך אפים אף לרשעים ע"ש. ואפ"ה אמר לו הקב"ה 'סלחתי כדברך' – על שאמרת 'מבלתי יכולת ה' – והיינו שגדולה כוחה וזכותה של התפילה למען כבוד ש"ש יותר מהזכרת מידות הרחמים.

והיה מסיים הגאון מטשעבין זצוק"ל ואומר: שמצוה רבה לפרסם דברי רש"י אלו, למען ידעו דור אחרון גדולתה של תפילה למען כבוד שמו באהבה, ותפילה זו מתקבלת בכל עת ועונה.

כי כל האנשים הראים את כבדי ואת אתתי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: (יד כב)
ברש"י: וינסו כמשמעו.

שואל ה"דברי שאול" מהגאון רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל: מה מוסיף רש"י בזה? ומה בא להשמיענו? – שמעתי מאבי מורי – שרש"י בא להוציא מדברי הרשב"ם שכתב שעשר לאו דוקא וגוזמא נקט, וכן כתב האבן עזרא, וזה שאומר רש"י: 'וינסו אותי עשר זה פעמים' – כמשמעו, שהכוונה לעשר ממש, לא פחות ולא יותר, ואלו הן: שנים בים, שנים במן וכו'.

אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבתם וכל מנאצי לא יראוה: (יד כג)

אומר הרב אב"ד קוטנא זצ"ל: לא 'יראוה' כמו רואה אני את דברי אדמון. היינו, לא תמצא חן בעיניהם. סימן זה יאה בידך, כל מנאצי ה' לא יראוה, ארץ חמדה לא תמצא חן בעיניהם וימאסו בה.

ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי וגו': (יד כד)

הרה"ק ה"נועם אלימלך" כותב: הנה יש צדיקים שמוכרחים להיות פרושים ומובדלים מבני אדם, כי כאשר יהיו ביניהם עפ"י רוב יפלו ממדרגתם. ויש צדיקים אף שמעורבין בין בני אדם לא יפלו ממדרגתם.

והכוונה כאן: 'ועבדי כלב' – אף שהיתה רוח אחרת עמו – שהיה מעורב בין המרגלים בכל זאת, 'וימלא אחרי' – לגמרי ולא נפל ממדרגתו.

אפס כי עז העם: (יב כח)

בעל ה"דברי שאול" אומר: האמת היא כי כל ענין המרגלים תמוה מאד, מה חטאו, הרי אמרו את האמת? וההסבר כך: אדם קונה בית בתנאי שיראה את הבית, וכאשר ימצא חן בעיניו יתן את הכסף, ואם לא יתבטל המקח, מסתבר שאם יראה שהבית רעוע או שאין בו כל הדברים שהיה מדובר עליהם בשעת הקניה יוכל הקונה לחזור בו, אבל אם הבית כשלעצמו טוב אלא שהדיירים הגרים בו עד עכשיו הם אנשים רעים – אין זה מהווה גורם ונימוק חוקי לבטל את המקח, שהרי המוכר יוציא את הדיירים משם וימסור את הבית לקונה.

אותו הדבר היה במרגלים, משה שלחם לראות את הארץ – הארץ עצמה – אם טובה היא, או רעה, והנה באו יהושע וכלב ואמרו שהארץ טובה, וגם יתר המרגלים הסכימו לזה, אלא שטענו: 'אפס כי עז העם היושב בה' כלומר: הדיירים אינם טובים, כאן יש חוסר אמונה בה' שיפנה את העמים היושבים בה, כמ"ש להם: 'ובדבר הזה אינכם מאמינים' [דברים א לב].

ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה: (יד לב)

הרה"ק ה"אהבת שלום" זי"ע מבאר על דרך רמז: דהנה עיקר הכל הוא קדושת הדיבור שישמור פיו ולשונו, כמו שנאמר 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו'. שאם יזהר אדם שלא לדבר שקרים ולה"ר ורכילות וליצנות ודברים בטלים, ממילא יישמר מכל דבר רע, כי הכל תלוי בהדיבור, לכן צריך להיזהר לדבר רק בדברי תורה ותפילה. וזה שאמר הפסוק: 'ופגריכם' היינו החסרונות שלכם. 'יפלו' – יהיה להם נפילה ויעדרו מכם, "במדבר הזה" – ע"י שהדיבור יהיה כתיקונו, כי בזה תלוי הכל.

כמספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה יום לשנה תשאו את עונותיכם ארבעים שנה וידעתם את תנאותי: (יד לד)

הקשו הראשונים הרי מדה טובה מרובה ממדת פורענות, ואיך קרה כאן שעל כל יום שחטאו שילמו בניהם בשנה שלימה, והרי לקתה מידת הדין. ומבאר

ה"שפת אמת" זי"ע: כי לא מדובר כאן בעונש, אלא שהם אמורים מתחילה להיכנס בסוף ארבעים שנה, ואם היו עומדים נאמנה בשליחותם דין גרמא לדלג על כל ארבעים השנים ולהמירן בארבעים יום, שמידה טובה מרובה. ועכשיו, שנכשלה שליחותן, איבדו את ההזדמנות וחזר המצב לקדמותו.

שואל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: שלכאורה זה מאד תמוה, הרי כאן כבר אחזו לאחר שמשה רבינו התפלל עבור בני", וביקש עבורם שיבוטל חטאם, והקב"ה אמר לו סלחתי בדברך, וא"כ מדוע שאחרי כל זאת שהקב"ה עוד יעניש אותם, ועוד לא סתם ככה עונש, אלא עונש שהוא פי כמה מחטאם, שהרי הענישם יום לשנה יום לשנה?

ותירץ בשם בעל "העקידה", שבשעה שהמרגלים הלכו לתור את הארץ, עמדו בני"י במשך כל המ' יום והתפללו עבורם שיצליחו, הם ידעו שהמרגלים עומדים בסכנה ממש [סכנת ריגול], ולכן ביקשו הרבה עבורם, שיצליחו בשליחותם ולא יאונה להם כל רע, "אין יודישע תפילות ווערען דאך נישט פארפאלען" [תפילות של יהודים לא הולכים לריק], כשהמרגלים חזרו והוציאו דבה על הארץ נענשו וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה לפני ה', ובעצם היו כל בני ישראל צריכים להענש עמם, אבל התפילות שהתפללו במשך המ' יום פעלו שישארו לחיות עוד ארבעים שנה.

פירוש הדברים, היות שהמרגלים הסתובבו ארבעים יום בארץ ישראל, לכן קיבלו כנגד זה עונש להיות ארבעים שנה במדבר.

והקשה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, הרי עבירת המרגלים היתה על כך שדיברו לשון הרע על ארץ ישראל, וזה היה רק ביום האחרון, אבל כל יתר הימים, איזו עבירה עשו שמגיע להם עונש על כך?

ותירץ הגר"ח שמואלביץ זצ"ל: שהרי אמרו 'ארץ אוכלת יושביה' ואומר רש"י שהיו מתים בכל מקום, וה' עשה כן כדי שהכנענים לא ישימו לב אליהם, אבל הם פירשו לצד הרע, שזה מקום שאנשים מתים שם. היו שם פירות גדולים, וראו איזה שפע טוב יש שם, והם פירשו זאת לצד הרע, שהכל גדול וענק שם, גם האנשים שם גדולים וענקים, כדי להפחיד את עם ישראל מלבוא שם. וזהו היסוד של לשון הרע, שמסתכלים עם עין לא טובה, וממילא רואים הכל לצד הרע, משא"כ מי שיש

'יתמו' יש הצירוף 'ימותו'. [נראה הכוונה, היינו שיש גם סכנה בדבר אם אינם אומרים ולומדים תורה לשמה].

שואל הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: הלא חטא העגל כבד מחטא של המרגלים, מדוע במעשה העגל כתוב: 'וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו', ובחטא המרגלים לא הועיל שום דבר בכדי להעביר את רוע הגזירה?

הוא מותיב והוא מפרק: בחטא העגל עדיין לא ידעו ישראל שתועיל תשובה לחטא חמור כזה, ולכן נשבר לבם בקרבם מאד, ותשובתם הייתה ממעמקים ונתקבלה לרצון. לא כן בחטא המרגלים שכבר למדו מן הנסיון שתשובה מועלת, והיו סבורים שתיכף ומיד תתקבל תשובתם עד שאמרו בבטחה 'הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה'', חסר היה לתשובה שלהם אותו סממן של רוח נשברה, וממילא לא נתקבלה במרום, שהרי עיקר התשובה היא רוח נשברה, לב נשבר...

בשם הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור מקובנה זצ"ל: על כל החטאים מחל להם הקב"ה. חטאו בעגל ונמחל להם, במתאוננים נסלח להם. חטאו במחלוקתו של קרח ונסלח להם, ורק עוון זה של המרגלים לא נמחל להם, אלא נגזר עליהם "במדבר הזה יתמו ושם ימותו". "אתם בכיתם בכיה של חינוך ואני קובע לכם בכיה של דורות". כל כך למה? אנו למדים מכאן שלכל עבירות מועילה תשובה, הן עבירות שבין אדם למקום והן עבירות שבין אדם לחבירו. פרט לזו שאדם חוטא נגד עמו, בה לא מועילים לא חרטה ולא תשובה, שכן נאמר: 'בחרב ימותו כל חטאי עמי' [עמוס ח].

הרה"ק ה"מקור ברוך" מסערט זי"ע מבאר: עפי"מ שמפרש האלשיך הק' בפ' נח את הפסוק: 'וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו'. האדם, אם הוא כועס משקיט כעסו ע"י דיבוריו הקשים. כן כביכול השי"ת, 'וינחם ד' על הרעה', השי"ת נמנע לעשות הרעה על ידי אשר דבר לעשות לעמו, בזה שדיבר ופג

על ידי זה כעסו. עכת"ד. ולפי זה אפ"ל, 'אני ד' דברתי', כדי להשקיט את כעסי, כי אם לא זה, 'זאת אעשה לכל העדה הרעה וגו' במדבר הזה יתמו ושם ימותו'. הייתי מוכרח לעשות מעשה ולהעניש אותם ח"ו.

לו עין טובה ממילא רואה הכל על הצד הטוב.

נמצא שחטא המרגלים לא היה רק עצם סיפור לשון הרע ביום האחרון, אלא הם חטאו בכל ארבעים הימים שראו ובחנו את הארץ בעין לא טובה ועל כך קיבלו עונשם.

ולכן מי שרוצה לחזק עצמו בעניני לשון הרע, עליו לתקן את שורש החטא שתהיה לו עין טובה, ויראה תמיד את הטוב אצל הזולת.

וזוהו 'יום לשנה יום לשנה' - שעבור כל יום שהם התפללו ובקשו, זה פעל עבורם שהגזירה תתעבב קצת וישארו לחיות עוד שנה, ולפי זה ה"יום לשנה יום לשנה" זהו טובה עבורם ולא עונש.

בשם הרה"ק רבי ישראל מרז'ין זי"ע: דהנה השטן בא בטענה לפני הקב"ה הלא אתה ה' אוהב משפט ואם כן האיך אתה מוחל לישראל ביום הכפורים את עוונותיהם של כל השנה, הכיצד יום אחד בשנה יהיה חשוב כשנה שלימה, השופט כל הארץ לא יעשה משפט?

משיב לו הקב"ה: והלא בשעה שענשתי אותם על חטא המרגלים יום לשנה – סברת וקבלת ולא באת בטענה הכיצד יום אחד בשנה חשוב כשנה, אם כן גם עכשיו סבור וקבל ויסתתמו טענותיך.

וזוה הנרמז בקרא: "יום לשנה", על ידי שענשתי אתכם עכשיו בחטא המרגלים יום לשנה, עי"ז 'יום לשנה תשאו את עוונותיכם', מלשון 'נושא עון ופשע', דהיינו אמחול עוונותיכם ביום אחד בשנה על כל השנה כולה ולא יוכל להיות לשטן שום פתחון פה כנגד זה.

אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה לכל העדה הרעה הזאת הנועדים עלי במדבר הזה יתמו ושם ימותו: (יד לה)

אותיות דדין [של יתמו] כאותיות דדין [של ימותו]. "במדבר" לשון דבור, אומר הרה"ק ה"אור המאיר" זי"ע, בדבריו יכול האדם להיות תמים עם ה', או למות, ח"ו. בדבור אחד אדם קונה עולמו, או מאבד אותו. המוות והחיים ביד הלשון.

אמר הרה"ק רבי ישראל מרז'ין זי"ע: פסוק זה אומר אני, על הצדיקים שבזמנינו שאומרים תורה, כי האמת שבדברי תורה יכולים לקנות תמימות [וזוה' במדבר הזה יתמו' – ר"ל על ידי התורה שניתנה במדבר הזה אפשר לקנות תמימות], אבל 'ושם ימותו' – פירוש כי באותיות

וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה: (יד לז)

אומר ה"דרש משה": חטא המרגלים נגזר בגלל לשון הרע, ותמוה, הרי עברו על חמור מזה, על כפירה, כמ"ש חז"ל 'כי חזק הוא ממנו' ? ונראה דהוא משום דחטא זה של השחתת המדות לדבר רע ללא שום תועלת, כדכתיב 'ואין יתרון לבעל הלשון', זה מביא אל החמור ביותר, אל כפירה בגדולת וגבורת השי"ת, ולכן עיקר החינוך צריך להיות על ב' דברים אלו, אמונה ומדות טובות.

ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם ההולכים וגו': (יד לח)

ה"תולדות יעקב יוסף" בספרו "בן פורת יוסף" מביא מהבעש"ט הק' זי"ע שאמר: יהושע וכלב נטלו את חיותם של המרגלים, 'חיו מן האנשים ההם' – משום שהללו מיאנו לקבל תוכחתו של משה.

הרה"ק ה"דבר חיים" מנדבורנה זי"ע אמר: כתיב 'מאויבי תחכמי מצותיך' וגו', והדרש בדרך מוסר ידוע, אשר העובד ה' צריך ליקח חכמה ומוסר על ידי שמתבונן בדרכי הרשעים ומהם ישכיל נפשו כיצד לקיים מצות ה'.

ובדרך הזה יש לפרש נמי האי קרא "ויהושע בן נון וכלב בן יפונה" וגו' כאשר התבוננו הני תרי צדיקי יהושע וכלב באיזה חיות והתלהבות המרגלים מדברים סרה ומוציאים את הדבת הארץ רעה, מזה גופא לקחו מוסר וקבלו חיות והתלהבות דקדושה לעבודת השי"ת.

וידבר משה את הדברים האלה אל כל בני ישראל ויתאבלו העם מאד: (יד לט)

אומר הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע: חטא העגל נמחל להם לישראל, וחטא המרגלים לא נמחל. ולמה זה, הרי בשניהם התחרט העם ועשה תשובה? בעגל כתוב: 'וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו'. ובמרגלים כתוב: 'ויתאבלו העם מאד'. א"כ מה החילוק?

אלא, כי עיקר התשובה, שהאדם יגיע לידי ידיעה והכרה, שאף על פי שהוא ככלי חרס שנשבר שאין לו תקנה לתקן את הפגם שפגם, הוא רוצה לעבוד את ה' מכאן ולהבא בשלימות. למדרגה זו הגיעו בני ישראל אחרי חטא העגל, שהרי היה זה חטאם הראשון, ולא ידעו כלל שיש תשובה בעולם המועילה לתיקון המעוות. לכן לא הזכירה כלל לשון תשובה במקרא,

אלא בפשטות, העם שקע באבלות והתחרט בלב שלם על אשר עשה, וה' ראה לבבם ומחל להם על עוונם. אולם במעשה המרגלים ידעו כבר שהתשובה מועילה ומתקנת, וחשבו שיעשו תשובה כמו בחטא הראשון ויכופר להם, ותשובתם לא היתה בהתעוררות שלימה, אלא היתה בבחינת חזרה על הראשונות. על כן מובא כאן אותו הלשון "ויתאבלו העם מאד" – שעשו כמעשה שעשו כבר לפנים. לכן לא הועילה תשובתם.

איתא במדרש: כשבאו מרגלים והוציאו דבה על הארץ כעס עליהם משה, אמרו לו כל ישראל משה רבינו אילו היו מרגלים שנים שלשה בדין הוא שנאמין שנאמר על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים, הרי הן עשרה. ויש להבין שואל ה"עברא דדשא": אם כן מה היה החטא של בני ישראל ששמעו לקול המרגלים, ובהגהות רד"ל שם מבאר דמשום שיהושע וכלב הכחישום ותרי כמאה, היה צריך להיות על כל פנים כספק אצל בני ישראל, אך שוב דחה דבריו דהו"ל לילך בתר רוב דעות, דהרי יהושע וכלב לא הכחישו גוף הדבר שאמרו המרגלים שהערים גדולות וכו', רק אמרו 'עלה נעלה', והרי זה מחלוקת באומדן הדעת דאזלינן בתר רוב דעות, ואם כן עדיין צ"ב לדבר המדרש מה היה החטא של בני ישראל במה שקבלו את דברי המרגלים.

אבל המכוון האמיתי בזה הוא עפ"י דברי התוס' [יבמות פח:]: דבדבר הנראה וידוע לכל לא אזלינן בתר עדים, ולכן בא הרוג ברגליו אפילו שיש מאה עדים שאומרים שמת מ"מ לא אזלינן בתר העדים, כי על מה שברור ונהיר לא ניתנו דיני עדות, ונאמנות של עדים היא רק במקום שיש שאלה וספק, וזה היה החטא של בני ישראל, כי אם היה להם רצון אמיתי להיכנס לא"י, היו מרגישים ורואים בחוש ש'עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה' עד שהיה דבר הנראה וידוע לכל בלי שום פקפוק. וזו היתה הטענה עליהם, למה היה אצלם מצב מסופק שהיו צריכים לדיני עדות, ולא היה אצלם דבר הנראה וידוע לכל כבא הרוג ברגליו שאפילו מאה עדים אין יכולים לו.

וישכימו בבקר וגו' הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו: (יד מ)

ברש"י: ועלינו אל המקום לארץ ישראל. אומר הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע: לפי חז"ל בספרי:

היה ר' מאיר אומר: כל היושב בארץ ישראל – ארץ ישראל מכפרת עליו. שנאמר: 'וכפר אדמתו עמו'. ולכן אמרו 'הננו ועלינו' – כי חטאנו: נעלה לארץ ישראל ושם יכופר לנו החטא.

שואל הרב בעל התניא זי"ע [פכ"ט]: יש לתמוה, שהרי אמש אמרו להם המרגלים 'לא נוכל לעלות וגו', והכוונה היא כלפי מעלה כמובא ברש"י, וגרמו לכל העם שלא להאמין בהקב"ה אשר ביכולתו להביאם אל הארץ, וא"כ מנין שב להם הבטחון והאמונה בהקב"ה, עד שאמרו 'הננו ועלינו', ולא מצינו בשום מקום שהראה להם משרע"ה איזה אות או מופת על גבורתו של הקב"ה.

אלא מכאן הוכחה ברורה כי בנ"י בעצמותם הם מאמינים בני מאמינים, אלא שהתלבש בהם הסט"א לטשטש את האמונה, וכאשר קצף עליהם הקב"ה ואמר 'עד מתי לעדה הרעה הזאת' – מיד נכנע ונשבר לב עיקש' ששרר עליהם, וכדכתיב 'ויתאבלו העם מאד', ונשבר כח הקליפה, וממילא חזרו ישראל לאמונה המוטבעת בהם כבראשונה, וכבר רצו לעלות לא"י בתוקף האמונה שבהם.

ומסיים התניא קדישא: ומזה יכול ללמוד כל אדם שנופלים לו במחשבתו ספיקות על אמונה, כי הם דברי רוח הסט"א לבדה המגביה עצמה על נפשו, אבל ישראל עצמן הם מאמינים.

בספר "דברי מאיר השלם": רי"צ שמע מהרב רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע שהקשה, מפני מה לא הועיל תשובה למרגלים, ותיירץ משום דאמרו 'אשר אמר ה' כי חטאנו – אבל הם עצמם החזיקו כי ישרים המה, זיי זענען ביי זיך גיווען גאנץ פיין.

מפי השמועה: הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע בהיותו בעיר קילץ ביקר אצל אדמו"ר? שהיה גר שם, ותוך כדי שיחה שאלו: הרי אחז"ל שערי תשובה לא ננעלו, אם כן למה לא נתקבלה תשובתם שהודו "כי חטאנו"? – ענה האדמו"ר: אמנם כן, תשובה אינה חוזרת ריקם, במה דברים אמורים, בזמן שיש הכרה בחטא, חרטה ועזיבתו, היינו תשובה אמיתית. אבל אנשי דור המדבר לא אמרו "הננו ועלינו כי חטאנו לה", אלא "אשר א מ ר ה' כי חטאנו", כלומר, אנחנו איננו מודים בזה, אבל ה' אמר כי חטאנו, מפני כך אנו חוזרים בתשובה, ואין זו

תשובה אמיתית. והרבי ה"אמרי אמת" נתפעל מהתירוץ, פנה לסובבים ואמר: כך צריכים ללמוד פסוק חומש ..

אל תעלו כי אין ה' בקרבכם: (יד מב)

אומר הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגוסטנין זי"ע: מאחר שהקב"ה קרא להם 'העדה הרעה' – על כרחך 'כי אין ה' בקרבכם' – שהרי 'לא יגורך רע'.

ב"אוצר אפרים" מביא ששמע מרבו הרה"ק ה"אמרי חיים" מויז'ניץ זי"ע שאמר: "איהר זאלט אייך נישט גרויס האלטען" [= אל תתגאו] 'כי אין' – דווקא אם אתם תהיו כ"אין" אז 'ה' בקרבכם'.

וארון ברית ה' ומשה לא משו וגו': (יד מד)

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע דקדק: איך יעלה על הדעת שמשה רבינו ע"ה ילך בלי רצון ה'? ואמר, אולי החידוש שבני ישראל רצו לקחת אותם – את מש"ר וארון ברית ה' – בחזקה, ולא היה ביכולתם להזיזם, וזה פי' 'לא משו' וגו'.

כ"ק הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע נפגש עם הרה"ק רבי ישראל מצ'ורטקוב זי"ע: ושאל הרבי מצ'ורטקוב את הרבי האמרי אמת, מה פי' הפסוק: 'וישא ידו להם להפיל אותם בגוים ולזרותם בארצות' [תהלים], בשלמא הרישא של הפסוק מובן, אבל איפה מצינו את הסיפא של "ולזרותם בארצות"? וענה לו הא"א: דכתיב "וימלא כבוד ה' את כל הארץ" – ואיך יהיה בכל הארץ – ע"י 'ולזרותם בארצות'. ואמר הרבי מצ'ורטקוב: דבר כזה יכול להגיד רק מנהיג הדור.

ויין לנסך רביעית ההין: (טו ה)

שואל הרב החיד"א זצ"ל: למה נסמכה פרשת הנסכים לפרשת המרגלים? כדי שיבוא הבן ויכפר על האב, הם חטאו באשכול ענבים, יבוא היין שהוא תולדת הענבים, ויכפר עליהם בנסכי היין שעולים על גבי המזבח.

בספר "ליקוטי אש" מהגה"ח מהר"א מאוסטרעלנקא זצ"ל [= שעוד היה אצל ה"שפת אמת" זי"ע והתגורר בסוף ימיו בירושלים והיה דבוק ברבי ה"בית ישראל" זי"ע שהתנהג עמו בידידות מאד ונלב"ע שבועיים אחריו, וזכיתי להכירו בסוף ימיו בירושלים] מספר:

שה"שפת אמת" זי"ע נסע פעם אחת לבקר את הרבנית ע"ה שהיתה חולה, וזה היה בפרשת "שלח". כשרצה לחזור לביתו, ראה שמצבה קשה מאד, תמיד לאחר תפילת שחרית היה הרגלו לאכול פת שחרית, מיני מזונות עם קפה. בפעם זו שינה ממנהגו ולאחר תפילתו ציוה לתת לו מזונות עם יי"ש, ואמר לאנשים לשתות. לאחר ששתו אמר: מפני מה נכתבה פרשת נסכים תיכף לאחר פרשת המרגלים, כי התורה גילתה לנו שבעת שקשה לאדם יהודי על לבו, שהוא בעת צרה רח"ל – ישתה מעט יי"ש. כי אז בדור המדבר נעצבו מאד על לבם בשומעם את הפסק שלהם עבור חטא המרגלים 'במדבר הזה יתמו ושם ימותו' – ומיד אחר כך כתיב פרשת נסכים, כדי לשמח אותם עם נסכי יין להפיג צערם...

במדרש [שהש"ר ד כז] שמנין היה להם במדבר יין לצורך נסכי הקורבנות, היה זה מהיין שסחטו מן האשכול שהביאו המרגלים. הגר"ק זצ"ל ב"טעמא דקרא" מתרץ בזה קושיות הראשונים, שתמחו מה השייכות של פרשת נסכים לפרשת מרגלים, ולמה לא נשנתה יחד עם כל שאר דיני הקורבנות בחומש ויקרא, אך לפי דברי המדרש א"ש, שכן אחר מעשה המרגלים היה להם יין לנסכים למשך ארבעים השנים הבאות.

הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע מבאר בדרך אחרת: שכשם שמצינו גבי בנות צלפחד שכך היתה כתובה פרשת נחלות לפנינו במרום, אלא שמגלגלין זכות ע"י זכאי, ונאמרה על ידי בנות צלפחד. כן הדבר בנסכים, שאילו היו בני ישראל זכאים, היו מבקשים במה להדר את קורבנותיהם, ואז היו זוכים שתיכתב פרשת הנסכים על שמם. לכן התעכבה התורה עד כאן ולא כתבה עדיין את פרשת הנסכים, אך כיון שחטאו המרגלים, והתברר כי מעתה שוב לא יהיו זכאים שתינתן פרשה על ידיהם, לכן נאמרה להם כעת פרשה זו.

דבר אל בני ישראל בבואכם וגו' והיה באכלכם מלחם וגו' תרימו תרומה לה': (טו יח)

הרה"ק ה"עבודת ישראל" זי"ע מביא בשם הצדיק הקדוש מו"ה משולם זוסיא מאניפאלי זי"ע שאמר: כשהאדם אוכל בתאוותו לפי דמיונו שאי אפשר לחיות

בלא אכילה ושתיה, בוודאי מן הנמנע שירים ניצוצי הקדושה שבתוך המאכל למעלה, רק אם האדם תם ומשכיל על דבר, ואומר בלבו, הלא בוודאי אם הקב"ה רוצה שנחיה בלי אכילה, בוודאי היה אפשר להתקיים כמו עתה, אלא שהבורא ב"ה רצונו להחיות נפש כל חי ע"י אכילה, ועל ידי זה מוכרח אני לאכול בקדושה ובטהרה שאני עושה רצונו בזה, ואז יש בכח אדם להשיב ניצוצין קדישין לשורשם.

וזה פירוש הפסוק: 'בבואכם אל הארץ', דהיינו אל הארציות, ותדעו נאמנה אשר אני מביא אתכם שמה, כי אני הבאתי אותך לזה, שהרעבון והצמאון מאת השי"ת, והשביעה גם כן מאתו, אז 'והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה', ותגביו הניצוצין קדישין למעלה. ודפח"ח. ועיי"ש בהמשך דברי ה"עבודת ישראל".

ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אתה: (טו כ)

אומר הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע: אפשר להסביר סמיכת מצות חלה לפרשת המרגלים. כי כל תרומות ומעשרות הם מחמת שנתחדש קיומם בעולם, היבול החדש שנוצר עם גידול התבואה. אבל חלה לא נתחדש בקמח דבר, אלא החידוש הוא בזה, שכל חלקי הקמח התאחדו לגוש אחד, וכאשר מופרש מן הראשית הזאת לכהן יש תיקון להעדר אחדות בין ישראל.

שואל ה"משך חכמה" זצ"ל: לאיזה ענין הוקשו תרומה וחלה אהדדי. ומבאר: כי לעולם בבוא האדם להפריש תרומת גורן, יש בידו להיפטר מן התרומה הזאת, על ידי שיכניס את פירותיו אל הבית מבלי שיראו פני הבית דרך גגות חצירות וקרפיפות וכיו"ב [ברכות לה:], אלא שהאדם מתבייש בכך, שמא אנשים יראו איך הוא מכניס לבית מאות ק"ג של פירות ואינו מפריש מהם תרומה גדולה. על כן בלית ברירה הוא עומד ומפריש עליהם תרומה. משא"כ בחלה שאדם אופה בתוך ביתו ואין מי שרואה מעשיו, הרי גם כאן יכול הוא להיפטר מחיוב חלה ע"י שיעשה עיסתו פחות פחות מבשיעור. לכן אמרה תורה, כתרומת גורן – הנעשית לעיני כל ישראל, כן תרימו את החלה בלי לחפש היתרים.

ברש"י: ושעורו מ"ג ביצים. – אי' בראשונים סימן לדבר: חל"ה בגימטרי' מ"ג.

הרה"ק רבי ממדלי' מרימנוב זי"ע [וכן אי' בעוד ספרים] – 'עריסה' - הוא מלשון מטה, ו'ראשי'ת עריסותיכם' - היינו שתיכף כשיעמוד בבוקר ברגע הראשון שפותח עיניו אז 'חלה תרימו תרומה', חלה הוא מל' תפלה כמו 'ויחל משה', שבעודו עומד ממטתו יקבל על עצמו עול מלכות שמים ותיכף יתפלל שיוכל להתעלות אל השי"ת.

ברש"י: כתרומת גורן – שלא נאמר בה שיעור.

שואל ה"נודע ביהודה" [מה"ת יו"ד סי' ר"א]: דברי רש"י צ"ע, שהרי להלן [פסוק כא] פירש: 'תתנו לה' תרומה' – לפי שלא שמענו שיעור לחלה נאמר 'תתנו' שתהא בו נתינה. ומבואר מדבריו שיש שיעור לחלה וכאן כתב שלא נאמר שיעור לחלה?

ונראה לבאר, שבמצות הפרשת חלה נאמרו ב' דינים, האחד להפקיע שם טבל מן העיסה, והשני דין נתינה לכהן, ודיניהם חלוקים, דלהפקיע העיסה משם טבל לא נאמר בו שיעור כלל, ואפילו משהו פוטר את העיסה משום טבל, אבל בדין נתינה לכהן נאמר שיעור כדי נתינה מן התורה והיא לכל הפחות אחד מכ"ד בעשירית האיפה, ולא משנה כמה גודל העיסה, ורבנן הוסיפו בשיעורו אחד מכ"ד לבעה"ב ולנחתום אחד ממ"ח לפי גודל העיסה.

ולפי"ז מבוארים דברי רש"י: דבפסוק כ' נאמר דין הפרשה להפקיע העיסה משם טבל, ובזה לא נאמר שיעור כלל, ולכן כתב רש"י 'כתרומת הגורן שלא נאמר בה שיעור', אבל בפסוק כ"א דאיירי לגבי מצות נתינה לכהן, וכמש"כ 'תתנו לה' תרומה' – במצות נתינה לכהן נאמר בו שיעור נתינה ושפיר כתב רש"י: שיהא בה כדי נתינה, כיון שבמצות נתינה יש שיעור.

מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדרתיכם: (טו כא)

מבאר הרה"ק ה"מאור ושמש" זי"ע: פירוש, שתיכף מראשית שתקומו מהמיטה בבוקר בבוקר, תיכף תתפללו בעד כל ישראל שיהיו בריאים, ויהיה להם כל טוב, כמו שהיה נוהג הרב הקדוש איש אלקים המנוח משולם זוסע זצוק"ל שהיה אומר בבוקר בבוקר תיכף בקומו ממיטתו, "צפרא טבא על כל ישראל ברכות ותפילות בעדם".

ה"חתם סופר" זצ"ל דורש את אומרו 'לדורותיכם' וז"ל:

נראה כלפי שאמר בפסוק הראשון 'כתרומת גורן בן תרימו אותה', הנה כבר הורם בשעת מירוח תרומת גורן, ועתה בשעת עריסה ירומו חלה, אמר עכשיו: אמנם 'לדורותיכם' הבאים בב"א [לעתיד לבוא] תוציא ארץ ישראל גלוסקאות נגמרים [שבת ל: כתובות קיא:], ואז עדיין לא הורם תרומה, על כן 'מראשית עריסותיכם' שהיא הגלוסקא שתוציא הארץ, תרימו תרומה וגם חלה'.

וממשיך ה"חתם סופר": וכן נראה לפרש בפרשת ציצית [טו לח] 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם' – [היינו לעת"ל] לכשיוציאו כלי מילת נגמרים [שבת וכתובות שם], מ"מ לא יהיה הבגד נגמר עם ציצית, אלא 'ועשו להם ציצית' גם 'לדורותם'.

וכן נמי הא דילפינן גזירה שוה מילה משבת בגז"ש 'אות' 'ברית' 'ודורות' [שבת קלב.], לומר לדורות אי"ה כשיוולדו כולם כשהם מולים, מ"מ מצות מילה לא תתבטל, וצריך להטיף דם ברית אפילו בשבת, ואפילו אם בזמן הזה נולד כשהוא מהול אינו דוחה, מפני שמתקיימת מצות מילה בערלים, אבל לעתיד לבוא זהו כל עיקר מצות מילה.

והיה אם מעיני העדה: (טו כד)

מבאר ה"לקוטי מוהר"ן" זי"ע: הצדיקים הם עיני העדה, כי על ידם נפקחים עיניהם של ישראל להכיר את האמת וללכת לאורה.

ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה: (טו כו)

ב"ניצוץ אחד: אמרו צדיקים [עי' ב"ישמח משה"] רמז בזה, כי ציבור לעולם לא יזידו, כך שאם רואים תופעה שכל עדת ישראל ישגו, בודאי מדובר בעבירה שנעשית בשוגג, ויסלח להם. וזהו 'כי לכל העם בשגגה'.

בהספד שנשא רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל על ה"חפץ חיים" זצ"ל אמר: זכיתי לשמוע מהח"ח עניינים רבים, אולם הרשם החזק ביותר עשו עלי הדברים ששמעתי מפיו בהיותי אצלו בשבת פרשת שלח. הח"ח פירש שהפסוק 'ונסלח לכל עדת בני ישראל ולגר הגר בתוכם כי לכל העם בשגגה', משווה את כל בני"י לגר 'הגר בתוכם'. ואמר: אתמול היה הגר נכרי, ולא ידע מאומה מהתורה, וכעת נעשה יהודי, ומ"מ אם

יעבור על דבר מהתורה, לא תהיה עליו טענה גדולה, שהלא עד-לא-מכבר הוא לא ידע מאומה. כן הדבר עם כל עושה עבירה ח"ו, הרי אילו היה יודע באמת את גודל קדושת תורתנו וגודל מתן שכרן של מצוות, לא מעז היה האיש לעבור על מצוה ממצוות התורה, ואם בכל זאת עובר עבירה, הרי זה כמו הגר! לאמיתו של דבר הדבר נובע מחוסר הבנה וידיעה. וזש"כ שבשם שאתה סולח לגר, כי הוא שוגג, כך מאותה סיבה תסלח לבניך.

והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' את ה' הוא מגדף: (טו ל)

אומר הרה"ק ה"אמרי חיים" מויד'ניץ זי"ע: 'והנפש אשר תעשה' – אפילו אם היא עושה מצוות ומעשים טובים, אבל הוא עושה זאת – 'ביד רמה', בגאווה והתנשאות, כבר – 'הוא מגדף', כי אין אני והוא יכולים לדור וכו'.

ברש"י: ועוד דרשו רבותינו, מכאן למברך את השם שהוא בכרת.

במשנה בסנהדרין איתא: המגדף וכו' אמר רבי יהושע בן קרחה בכל יום דנין את העדים בבינוי יכה יוסי את יוסי, ופי' הר"ע מברטנורה וז"ל: יכה יוסי את יוסי, אני שמעתי מפני שהוא בן ארבע אותיות וכו' עיי"ש. ודקדק עליו בתוספות יו"ט וכותב: שהרי ברש"י כתוב כל זה עיי"ש. ותירץ על זה הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע שיש שם טעות דפוס בפי' הרע"ב. וחסרה נקודה אחרי התיבות אני שמעתי. וכוונת הרע"ב ז"ל דהעד אומר לפני הב"ד שמעתי שאמר המגדף יכה יוסי את יוסי, ואחרי זה ביאר הרע"ב הענין דנקט יכה יוסי את יוסי, דהוא מפני שהוא שם בן ד' אותיות וכו' כדברי רש"י ז"ל.

ויהיו בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת: (טו לב)

כותב הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע: במד"ר בראשית [פ' יא] ר"י אמר ויברך אלקים וגו' ברכו במן קדשו במקושש. וצריך להבין הדברים. וי"ל, דהנה לכאורה קשה למה נתחייב המקושש מיתה, הלא לשם שמים נתכוון והיתה מלאכה שאינה צריכה לגופה. אך באמת מיתתו לא היה עונש רק עליה שנתעלה על ידה. וכדרך שבישר המגיד להבית יוסף

שעתיד לאתוקדא על קדושת שמו ית', ומי שנהרג או נשרף על קדה"ש זכה להתכלל בקדושת השם. כמו כן המקושש שנהרג מחמת קדושת השבת, זכה להתכלל בקדושת השבת, וא"כ מאחר שהמקושש שהיה אדם גדול כזה היתה עלייתו על ידי שנהרג על קדושת השבת. ממילא תובן מעלת שבת וגדולתה עד היכן מגיעה. והבן.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר בשם אביו ה"אמרי אמת" זי"ע: בפרשה של מקושש, יש מחלוקת בגמ' במסכת שבת [צו:] בין ר' עקיבא ור' יהודה בן בתירא, בתורה לא מוזכר מי היה המקושש, ור"ע אומר מקושש זה צלפחד, ריב"ב החולק עליו אומר: בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין, אם כדברך, התורה כיסתה ואתה מגלה אותו, ואם לאו אתה מוציא לעז על אותו צדיק וכו', אלא מהיכן הוה, מויעפילו הוה, עכ"ל.

והקשה ע"ז ה"אמרי אמת": דאותה הקושיא אפשר גם להקשות גם אם נאמר שהיה מן המעפילים, דאם כדבריו התורה כיסתה ואתה מגלה אותו, ואם לאו הרי אתה מוציא לעז על אותו צדיק?

ותירץ בשם ה"שפת אמת" [שבת צז, ע"ש ובלקוטים]: שיש חילוק בין שני המקרים, דגבי מקושש שהיה רק אדם אחד שחטא, לכן לא נכון אם התורה מכסה שאתה תגלה, אבל המעפילים שהיו אלפי איש שחטאו, ולכן לא היה כל כך נורא אם אומרים שהוא היה אחד מעשרים אלף.

בשו"ת "שואל ומשיב" מביא להקשות בשם ה"שאגת אריה" זצ"ל: דלכאורה יש להקשות, לר' אליעזר דס"ל במסכת שבת שמילה וכל צרכי מילה דוחין את השבת, א"כ נימא דמקושש בשבת אינו חייב הואיל וחזי לצרכי מילה, ואי דכתבו התוס' [פסחים מו:] בד"ה רבה אמר, דהיכי דלא שכיח לא אמרינן הואיל, הרי מבואר בגמ' [זבחים צא.] דמילה הוי תדיר ומצוי?

ותירץ, דהנה במדבר לא מלו בני ישראל, ואם כן שוב לא הוי שכיח ולא שייך הואיל, ולפי זה מדויק לשון הכתוב, 'ויהיו בני ישראל במדבר', ושם לא קיימו מצות מילה, ולכן 'וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת וגו' וירגמו אותו באבן וימות'.

בפרשת מקושש, ברש"י מספרי: בגנותן של ישראל דבר הכתוב שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשניה בא

זה וחיללה.

ואולי, עפ"י שפירש בתרגום יונתן שהמקושש לשם שמים נתכוין ללמד לכל ישראל עונש חילול שבת, ואם היה צורך בזה כבר בשבת השניה – מסתם לא היו ישראל זהירין כל כך במצות השבת, וזה ענין גנותן של ישראל שדבר בו הכתוב.

הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע שואל על מה שהגמרא אומרת ואם לאו הרי אתה מוציא לעז וכו', והרי הכתוב אומר מפורש על צלפחד "כי בחטאו מת" – ויש לומר שהכוונה היא להיפך, שהרי יש מאן דאמר שהמקושש לשם שמים נתכוון, ולפי רבי עקיבא הוא מוציא לעז על המקושש באומרו שזה צלפחד, שכתוב עליו "כי בחטאו מת", ובאמת המקושש לא חטא כלום ודו"ק.

ויקריבו אותו וגו': (טו לג)

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע מביא בשם האבן עזרא שפירש 'ויקריבו אותו' – ליל ראשון [היינו מוצאי שבת] עיי"ש. היינו משום שאסור לאסור בש"ק [עי' ברמ"א הל' שבת סי' של"ט סעיף ד'] לכן המתינו למוצאי שבת.

כי לא פורש מה יעשה לו: (טו לד)

בליקוטים שבסוף ספר רות עם פי' החסיד יעב"ץ, מהדורת ר"י הלפרין מביא: הגאון רבי אליהו ז"ל אמר בשם זקינו החסיד האמתי רבנו אליהו מווילנא זי"ע ביאור נפלא במה דאיתא בגמרא מגילה: אמר רבי ירמיה מ'נצ'פ'ך' צופים אמרו. ופרש"י כפל האותיות נאמרה על ידי נביאי הדורות, ומסיק בגמ' שכחום חזרו ויסדום, ור"ל שהנביאים אמרו שבאותיות אלו מכ"ז אותיות שניתנה בהם התורה ותולדותיה, נעלם ממש רבנו ה' הלכות ממה שקבל מסיני תרי"ג מצות, וסימן לזה אותיות מ'נצ'פ'ך':

מ' [בהלכות שבת] מקושש – כי לא פורש מה יעשה לו.

נ' [בהלכות מגדף] נוקב שם ה' – וינחהו במשמר לפרוש להם עפ"י ה'.

צ' [בהלכות ירושה] צלפחד – ויקרב משה משפטן לפני ה'.

פ' [בהלכות טומאה] פסח שני – עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם.

ך' [בהלכות עריות] כזבי בת צור – 'ויקרב אל אחיו והמה בוכים' וגו'. ופירש"י נתעלמה ממנו הלכה. היינו, כי באמת היו אלו אותיות הסופיות מ'נצ'פ'ך' לפני הנביאים, וכדברי חז"ל שם אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש, והצופים ראו שבאותיות אלו היה חסר לו למשה ה' הלכות כו', ונתעלם ממנו ההלכות מכפי שקבלם מסיני, לכן באו המה והתקינו אותם בסוף התיבה לסימן כנ"ל, עכ"ל.

הרה"ק רבי יעקב יוסף מספינקא זי"ע שאל: שלכאורה תיבת 'לו' מיותר, והיה די באומרו 'ולא פרש מה יעשה'?

אלא הענין נראה דידוע מאמר חז"ל דמקושש לשם שמים נתכוון, וכידוע דמקושש זה צלפחד, נמצא דמחשבתו היתה טובה לשם שמים אולם המעשה היה רע, על כן כאשר הביאו את צלפחד לפני משה רבינו היה רוצה לשמוע מפי הגבורה האיק' יהיו דנין אותו אי אזלינן בתר מחשבה או בתר מעשה, ועי"ז ידע מה דינו של עצמו על מעשה מי מריבה שהיה מחשבה טובה ומעשה רע, וזהו כוונת הפסוק 'כי לא פורש מה יעשה לו' היינו לו לעצמו למשה, כלומר האיק' יהיה עמו אי המקושש יהיה חייב מיתה נמצא דגם הוא יקבל עונש על מעשה מי מריבה.

וירגמו אותו וגו' אל מחוץ למחנה וגו' וימת כאשר צוה ה' את משה: (טו לו)

המהרש"א [ב"ב קיט] אומר: כיון שהמקושש נתכוון לשם שמים, היתה זו מלאכה שאינה צריכה לגופה, והיה פטור, אלא שלא האמינו לו על כך וסקלו אותו. ושוב קשה, הרי כלפי שמיא גליא, והיודע מחשבות ידע את מחשבתו, למה אמר ה' למשה: 'מות יומת האיש' ויש לומר, שבזה גילה ה' שעל בית דין של מטה לדון על פי מושגי בני אדם ולהתחשב רק בהעדאת עדים, ומכיון שהתרו בו וקיבל התראה, הרי אין מחשבתו אלא דברים שבלב, ואין בית דין יכול להתחשב בזה, וצריכים לדון אותו על פי העדים.

דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם: (טו לח)

בשו"ע או"ח [יא א] נפסק שאשה יכולה לטוות את חוטי הציצית. ובהגהות הגרע"א [שם סק"ג] כתב: ולזה

רמז הכתוב 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית', כי מצינו שדיבור הוא קשה ושייך לאנשים ואמירה היא רכה שייך לנשים, [כמ"ש רש"י שמות יט ג]. וזהו 'דבר אל בני' – היינו דעיקר המצוה לבני ולא לבנות ישראל, אבל כיוון דהעשיה שהיא הטויה היא מלאכת הנשים לזה אמר 'ואמרת אליהם ועשו', רצונו שיאמר להם עשו לי ציצית לטלית.

האבן עזרא כותב וז"ל: והנה מצוה על מי שיש לו בגד בארבע כנפות שיתכסה בו ביום תמיד, ולא יסירו מעליו, למען יזכרו. והמתפללים בטלית בשעת התפילה, יעשו זה בעבור שיקראו בקריאת שמע 'והיה לכם לציצית, ועשו להם ציצית'. רק לפי דעתי יותר הוא חייב להתעטף בציצית בשאר השעות משעת התפילה, למען יזכור ולא ישגה ולא יעשה עבירה בכל שעה, כי בשעת התפילה לא יעשה עבירה עכ"ל.

הרבי ה"ל שםחה" זי"ע מביא מאביו ה"אמרי אמת" זי"ע: שאחר שנגזרה הגזירה על דור המדבר להיות במדבר ארבעים שנה ולא יבואו אל הארץ, ולא יהיה להם היכולת לקיים המצות התלויות בארץ, ניתנה להם מצות ציצית שהיא שקולה כנגד כל המצוות.

בספה"ק "ראשי בשמים" מבאר: דהנה איתא בגמרא שאין התכלת מעכב את הלבן, ואף בזמן שאין לנו תכלת מחוייבים ללבוש חוטי לבן, ועל כן עתה שאין בית המקדש קיים ואין לנו תכלת, מ"מ נוהגת מצות ציצית ומקיימין המצוה בחוטי לבן בלבד, אבל בזמן שביהמ"ק קיים היו צריכים ללבוש אף פתיל תכלת. וזה מרומז בפסוקים כאן, 'ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם', היינו החוטי לבן, 'לדורות'ם', זה יהיה נוהג בכל הדורות, ואחר כך אמר 'ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת והיה לכם לציצית' ובזה לא אמר לדורותם, כי התכלת אינו נוהג בכל הדורות רק בזמן שביהמ"ק קיים, ומסיק "והבן זה כי נכון הוא".

מסביר "האברבנאל": מפני שרוב בני אדם טבועים במצולות ים התאוות, וגם בטרדת עסקיהם, חייבה התורה האלקית את האדם לשים אות וסימן בבשרו – והוא "ברית מילה". וכן במלבושיו, בכנף מעילו העליון שהוא תמיד לנגד עיניו, הוא ה"ציצית", ועל ידיו העסקניות ובין עיניו – התפילין של יד ושל ראש. ועל

פתח ביתו – המזוזה, ולדבר בהם תמיד בבוקר ובערב, כדי לזכור תמיד את בוראו, כמו שנאמר: 'שויתי ה' לנגדי תמיד', וע"ז אמר: "למען תזכרו את כל מצותי והייתם קדושים".

אומר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: מברכין להתעטף בציצית ולא להתעטף בטלית, משום שהציציות תלויות למטה כלפי הארץ בשפלות, לכן הן העיקר...

אומר הרה"ק ה"נועם מגדים" זי"ע: הנה, דורשי רשומות אמרו כי במילת 'ציצית', נרמז הדין המבואר בשו"ע [או"ח סימן ח' סק"ט] שקודם שיברך – יעיין בחוטי הציצית לבדוק אם הם כשרים, כי ציצית"ט נטריקון: צדיק יבחון ציציותיו תמיד, [עי' ט"ז שם], ואני אבוא אחריהם למלאות את דבריהם.

דלכאורה מה ענין תואר 'צדיק' לכאן, דהא כל איש ישראל מחוייב בזה, גם מאי 'תמיד', דפשיטא דמאי אולמא דיום אחד מחבירו. אמנם יתכן עפ"י המג"א [שם סק"א] שטעם הבדיקה הוא משום שאין סומכין על החזקה במקום שאפשר לברר, וכתב, דלפי"ז אם בעוד שיתעסק בבדיקה יתאחר ולא יוכל להתפלל עם הציבור, יניח מלבדוק עי"ש.

והנה ידוע מזה"ק [תרומה קלא] כי מי שהוא מעשרה ראשונים בביהכ"נ, הריהו בדרגת 'צדיק', ובזה תובן לנכון דרשת הנוטריקון: כי דווקא 'צדיק' יבדוק ציציותיו תמיד בלי העדר יום אחד, ולא כן מי שאינו במדת צדיק הנ"ל, שלפעמים תובטל אצלו הבדיקה, כאמור.

סיפר הגאון רבי יהודה רבינוביץ זצ"ל בעהמ"ח "כרם חמד" שהגה"צ רבי ישראל יצחק רייזמן זצ"ל אב"ד בד"צ דחסידיים בירושלים עיה"ק סיפר שהיתה לו אחות שלא היו לה בנים והלכו להגאון בעל "תורת חסד" זצ"ל ובקשו ברכה להפקד בזש"ק. אמר להם סגולה שתתפור טלית, והבעל יכניס בזה הציציות, ויביאו לו את הטלית, והוא ילבש את זה והשי"ת יעזור שבזכות זה יושעו. וכך עשו ונפקדו בישועה ורחמים. כשבאו לפניו אמר להם: סגולה זו לקחתי מהתורה: ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם' – וזה זכות – 'לדורותם', שיפקדו בדורות ישרים. ואולי מכאן גם המנהג שהכלה שולחת הטלית לחתן. ודפח"ח.

והיה לכם לציצית וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה' ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו': (טו לט)
 כותב ה"אור החיים" הק': ומעתה באנו להשכיל על דבר אמת אשר צוה ה' במצוה זו שאין לעשות ציצית אלא בכסות בת ארבע כנפות ולא בת שלש ובת חמש, כי לצד שהציצית הוא סימן העבדות, יצו ה' שיהיה הסימן גם כן יגיד מי לנו אדון, כי ימצא גם כן דבר זה במלכי ארץ, שכל אחד יעשה מין סימן אחד לעבדיו ויכיר הסימן של כל אחד, וכמו כן גזר ה' שלא נעשה סימן לעבדותינו לה' אלא בטלית בת ארבע כנפות לרמז כי מלכנו הוא הבורא ארבע קצות העולם ושליט עליה, ולזה בהיות הטלית בת שלש ובת חמש אבדה הכוונה ואין לעשות בה ציצית.

התנצל אחד מהחסידים לפני הרבי מקאצק זי"ע שאין לו זכרון בלימוד, ענה הרבי: ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם – ואזי יהיה למען תזכרו...

שואל הרה"ק ה"אבני נזר" זי"ע: הלא תיבת 'לבבכם' משמעה שני לבבות, וכמו שדרשו בפרשת שמע על 'בכל לבבך' בשני יצריך, הכוונה גם פה ליציה"ר ויצ"ט, ואם כן מה שייך להזהיר 'ולא תתורו אחרי לבבכם' – אחרי יצרכם הטוב?

והשיב: המקרא דן גם מזהירנו לא לחטט מדי במצוות ובאזהרות שבתורה, אפילו מצוות שצריך לקיימן לא ראוי לחפש מה תועלת תצמח לנו מעשייתן ושמה לא תצמח, אלא עושים בתמימות מפני שנצטוונו מפי עליון.

וזה שכתוב ביצר טוב 'ולא תתורו' לשון ריגול וחיפוש, אל תרגל אחרי התכלית הצפונה של המצוה, ואל תבדוק מראש מה יהיו תוצאותיה...

אומר הרה"ק ה"בית אהרן" מקרלין זי"ע: ראייה אותיות יראה, כי ראיית הציצית מעוררת יראת שמים.

ב"תורת אבות" בשם הרה"ק ה"יסוד העבודה" זי"ע שפירש: 'וזכרתם' – זכרו היטב, 'את כל' – כל אשר יארע ויקרה אתכם, הכל 'מצות ה' – נעשה בציווי הבורא ית"ש ובמצוות המלך, בהשגחה פרטית ומיוחדת, ולא נעשה דבר בעולם ע"י אנשים אלא ע"י שלוחי הבורא ית"ש.

הרה"ק רבי שמואל מקאמינקא זי"ע אמר: הנה כשלאדם נופל הרהור רע בלבו, לכאורה הוא אנוס ואין להאשים אותו כל כך, אבל עליו לראות שאחר כך הרהור לא יישאר אצלו, וזה 'ולא תתורו אחרי לבבכם' – שהרהור לא יהיה נותר אצלו.

בשם הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע שפירש: כי האותיות אשר אחרי "לב" הם "גם", והוא נגד גאווה כידוע, ואחרי אותיות "עין" הוא "כסף", ואמרה לנו התורה שלא נתור "אחרי" הלב והעין, היינו להיזהר מגאווה ותאות ממון שהוא שורש הכל.

הרבי מקאצק זי"ע אמר: אל תעשו את המצוה כתוצאה מהרגשת הלב 'אחרי לבבכם' – אלא מפני שכך ציוה השי"ת.

למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלקיכם: (טו מ)

אומר הרה"ק רבי מרדכי מטשערנביל זי"ע: עליכם לזכור את המצוות שזכיתם לעשות 'את כל מצותי' – ובזה תוכלו להתגבר על פיתויי היצר, שהרי לא בדאי להפסיד את כל המצוות בגלל הנאה רגעית של התאוה, 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'.

כ"ק האדמו"ר שליט"א מבעלזא אמר בשם דודו הרה"ק המהר"א זי"ע: שלכאורה הוי כפל לשון, דכתיב "ועשיתם אותם" ואח"כ כתוב עוד הפעם "ועשיתם את כל מצותי"?

וי"ל, דהנה הסדר הוא "סור מרע ועשה טוב", היינו שבתחילה צריך לתקן הכל, ואח"כ לעשות את המצוות בשלימות, אמנם אם ימתין בעשיית המצוות עד שיקיים סור מרע, אזי יכול להיות שלא יגיע בכלל לעשה טוב, ולכן העצה לזה היא, שבתחילה יתחיל לעשות מצות ויקדש את עצמו, ועל ידי זה יהיה אחר כך סור מרע, ואחר שיסיר הרע ויתקן הכל, יוכל אח"כ לעשות המצוות ביתר שלימות ודפח"ח.

האלישיך הק' שואל: דהנה ידוע דרשת חז"ל בפסוק זה דעינא ולבא תרי סרסורי דעבירה נינהו, כי על ידי שהעין רואה זה גורם אחר כך שיהיה הלב חומד, ואם כן לכאורה היה לו לכתוב מתחילה אחרי עיניכם ואחר

כך אחרי לבבכם כפי הסדר?

ומתוך, שאכן הסדר הרגיל הוא כן שמתחילה העין רואה ואחר כך הלב חומד, אבל לפעמים יזדמן אופן שהוא להיפך שהלב יחמוד עוד לפני שהעין תראה, וכשיקרה כן אזי התאווה הוא גרוע יותר וקשה יותר, אמנם כח מצות ציצית היא גדולה כל כך שאפילו מתאווה זו יכולה הציצית להגן ולהציל האדם ממנו, ועל כן נאמר תחילה 'אחרי לבבכם' ואחר כך 'אחרי עיניכם' לכלול ולרמז אף באופן זה.

פעם התנצל חסיד אחד לפני ה"שפת אמת" זי"ע, שיש לו מחשבות ואינן מניחין אותו ללמוד ולהתפלל, שהכל דומה לו שלא טוב עשה, ותמיד יש לו עגמת נפש על לשעבר, והשיבו השפת אמת: שלא יביט אחריו כלל, כי כתוב ולא תתור 'אחרי' לבבכם ו'אחרי' עיניכם וגו'.

מסופר, שביום חופתו של הגה"ק מרן המהר"א מבעלזא זי"ע, ביקש מושל המחוז לבוא עם אשתו לברך את החתן ואת הוריו.

ארשת של עגמת נפש עלתה על פניו של מרן המהר"א, בשמעו את הדברים, על שביום נשגב זה יצטרך להיפגש עם זוג פריצים ערלים ריקים והוללים. אביו כ"ק האדמו"ר המוהרי"ד זי"ע, הרגיש בצער, וביקש להרגיעו, ואמר לו: נאמר בתורתנו הקדושה "ולא תתור אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", וקשה, הלא עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה, והסדר הוא שקודם העין רואה ואח"כ הלב חומד, ומדוע כתיב מקודם 'אחרי לבבכם' ואח"כ 'ואחרי עיניכם', אלא ללמדנו, דמה שהלב אינו חומד ואינו רוצה, אף העינים אינם רואות...

הרה"ק רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצה זי"ע אמר שההסבר בלשון הכתוב, שלאחר מעשה העבירה, יש צורך לתקן תחלה את הלב, לעקור את העבירה מן הלב, ואז יקל לשרשה מן העין. ולכן הלב קודם. ומן הטעם הזה מניחין תפילין של יד, שהם נגד הלב, קודם לתפילין של ראש שהם בין העינים.

ה"פניני תורה" מביא מספרי יראים: שסמיכות הפסוקים האלה באה להורות שאם אדם טהור מרעיונות ומחשבות תאוה, יותר קל לו לזכור את

תורתו. והרמז: 'ולא תתור אחרי לבבכם' – למען תזכרו'.

ה"חפץ חיים" זצ"ל מביא את מאמר חז"ל: 'אחרי לבבכם' - זו מינות, וכן הוא אומר 'אמר בל בלבו אין אלקים'. 'ואחרי עיניכם' - זה הרהורי עבירה שנאמר 'ויזנו אחרי הבעלים'. ולכאורה מה הוא ההגיון לדרוש מאדם שנתפס בעבירה, נוטה למינות, שקוע במחשבות של עבודה זרה, שיהיה קדוש, דיו אם לא יסור אחרי ההבל?

אלא, מכאן נראה שניתנה רשות לכל אחד ואחד להתקדש בכל היכולת, וכל אחד ובכל הזדמנות מסוגל לספוג ניצוצות קודש, ואפילו זה שנפגע במינות ושקוע במ"ט שערי טומאה יש לו זיקה לקדושה.

אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מא"מ להיות לכם לאלקים אני ה' אלקיכם: (טו מא)

ברש"י: ומיסודו של ר' משה הדרשן העתקתי: למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת כוכבים, לומר שהמחלל את השבת כאילו עובד עבודה זרה, שאף היא שקולה ככל המצות. וכן הוא אומר בעזרא 'ותתן להם – ותורות אמת הקים ומצות טובות. ואת שבת קדשך הודעת להם'. ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות. שנאמר, 'ועשיתם את כל מצותי'.

ויש לזה רמז – אומר הגר"א במשנה פרק כלל גדול: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת. היינו: ל"ט מלאכות, אף בכריכות ציצית בין חוליא לחוליא יש ל"ט כריכות, [ז, ח, יא, יג]. וכן מחולקות המלאכות במשנה הנ"ל לד' חלקים, כמו בכריכות של ציצית: מלאכת הזריעה הכוללת י"ג מלאכות, מלאכת האריגה – י"א מלאכות, מלאכת חרושת עצים – ח' מלאכות, והשאר ז' מלאכות. וזה הסדר בציצית. ודפח"ח.

ברש"י: ושמונה חוטין שבה כנגד ח' ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים. ומקשים המפרשים [המזרחי, והגור אריה] הלא לא היו אלא ז' ימים?

ותירץ הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע: וי"ל דאיתא בזוה"ק כי בליל פסח שיצאו ישראל ממצרים היה לילה כיום יאיר, ולפי זה הלילה נחשב ליום, ולכן אמר ח'

ימים.

ועוד י"ל: דאיתא בתרגום יונתן בן עוזיאל: שבערב פסח בא עמוד הענן והוציא את ישראל ממצרים, והביאם למקום המקדש ועשו שם הקרבן פסח. וזהו כוונת הפסוק 'ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי'. ולכן כתב רש"י ז"ל שהיו ח' ימים עד קריעת ים סוף, כי מערב פסח עד קרי"ס היו ח' ימים. וזה שכתוב 'על כנפי בגדיהם' כנגד 'ואשא אתכם על כנפי נשרים'. דלכן צריך לעשות ח' חוטין על הכנף, משום שהקב"ה הוציאנו ערב פסח על הענן, שעל ידי זה נחשב שהיו ח' ימים מיציאת מצרים עד קריעת ים סוף.

הגה"ק מבילגוריא זצ"ל אמר בשם אביו הרה"ק המוהרי"ד ז"ע: שכבר תמהו המפרשים שהרי בעצם אמרו שירה בשביעי של פסח כך ששהו רק שבעת ימים מיציאתם. וביאר: כי נרמז כאן ליו"ט שני של גלויות כך שיש שמונה ימים.

הרה"ק ה"קדושת לוי"א אומר: הנה כפל ב' פעמים 'אני ה' אלקיכם', ומבאר כי האדם צריך לדעת שעל כל דבר שבעולם יש השגחה פרטית מלמעלה, ועל כן כל מעשה ותנועה אפילו תנועה קטנה שהאדם עושה ואפילו מחשבה והרהור, הכל נראה ומושגח ע"י הקב"ה מלמעלה והכל עושה רושם, וזה שנתגלה לכל העולם ביציאת מצרים שהקב"ה משגיח על הכל בפרטיות.

וזה הפירוש 'אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים', וכשתזכרו דבר זה תדעו – כי אני ה' אלקיכם המשגיח בפרטיות על כל הנעשה עם כל בני אדם ובכל עת.

בשם הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין ז"ע: גם ה"לכם" – הדברים הגשמיים והחומריים יצורפו יזוככו ויתקדשו בקדושה אלקית, וזה גם מה שנאמר: "קודש הוא קודש יהיה לכם" [תשא ל לב], שה"לכם" יהיה קודש ודפח"ח.

ה"חתם סופר" זצ"ל דורש: בהתחלת קריאת שמע אומרים 'שמע ישראל ה' אלקינו'. כי אנו מתכבדים בהקב"ה שזכינו שיהיה אלוהינו, אולם אחרי שקיבלנו

עול מלכות שמים ואהבת ה' ומצוות תפילין וציצית ומזוזה אז הקב"ה מתכבד בנו "אני ה' אלקיכם" בחינת "ישראל אשר בך אתפאר". ואמנם בפרשת ציצית שבתורה לא כתוב 'אמת' רק "אני ה' אלקיכם", כי אינו מוחלט אלא מותנה, אם תהיו קדושים אז אני ה' אלקיכם. אבל באמירת קריאת שמע שאז אנו מלובשים בציצית ומעוטרים בתפילין וקיבלנו עול מלכות שמים באהבה, אז – 'אני ה' אלקיכם אמת' – אמת מוחלטת.

בשם ה"חידושי הרי"ם" ז"ע: יציאת מצרים היא בכל עת, כמו שנאמר 'למכה מצרים בבכוריהם' וגו' לשון הוה, שכל הנסים והנפלאות שהיו ביציאת מצרים, אם יצטרכו יתהוו גם עתה, ועל זה נאמר שני פעמים 'אני ה' אלקיכם, אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים' וגו', אני ה' אלקיכם בכל זמן עם כל האותות והמופתים כמו אז.

כשהרב בעל התניא ז"ע היה ילד, שאלוהו: היכן נמצא פסוק בתורה המסיים באותן המילים שבהם התחיל? ענה הילד מיד: "במקום שמשה לא אמר אמת". השתוממו כולם על התשובה, והילד פירש מיד את דבריו, הפסוק הזה הוא בפרשת ציצית המתחיל "אני ה' אלקיכם", ובאותן המילים הוא מסתיים. אבל אנו כשאומרים קריאת שמע אנו מסיימים במילת "אמת" ואומרים אני ה' אלקיכם – אמת. ואילו משה לא אמר כאן אמת...

בשו"ע נפסק שאם חסר חוט אחד מחוטי הציצית כשר – אמנם בספרים אי' שלשמירה כנגד היצר הרע צריך שיהיה כל מנין הפתילות. ורמז לדבר: - לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע – ל"א – היינו ל"א חוטים כשיש בציצית במקום ל"ב, - "דברה תורה", דהיינו שמהתורה והשו"ע באמת לא נפסל, אבל כנגד יצר הרע צריך שיהיה כל מנין החוטין.

הפטרה

וישלח יהושע בן נון וגו' שנים אנשים מרגלים חרש וגו' (יהושע ב א):

איתא במדרש: אין לך בני אדם שנשתלחו וכו' כאותן שנים ששלח יהושע בן נון וכו' ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן, מהו 'חרש', מלמד שעשו עצמן קדרין והיו

צווחין הרי קדרות וכו' עיי"ש.

איתא בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע שאמר: הדין הוא שאין כלי חרס מטמא אלא מתוכו ולא מבחוץ, שכן כל חומר אחר הוא בעל חשיבות מסויימת בפני עצמו, ועל כן יש לו חשיבות כדי לקבל טומאה מכל הצדדים, אבל חרס כשלעצמו הרי אינו אלא עפר ואין לו כל חשיבות וערך, פרט לזה שהוא עשוי לשמש בית קבול לדבר מה, ועל כן כל חשיבותו מצטמצמת רק בתוכו. אותם מרגלים שנשלחו על ידי יהושע, ידעו היטב מה עלה בסופם של המרגלים שנשלחו על ידי משה, מאחר שלא בטלו עצמם ובקשו ללכת אחרי שכלם ורצונם הם, לפיכך השימו עצמם ככלי חרס, שאין להם כל חשיבות מצד עצמם, וכל ערכם אינו אלא בזה שהם משמשים כלי קיבול למשהו, כך ביטלו את רצונם ושכלם מפני רצונו ושכלו של משלחם, ולכן הצליחו בשליחותם.

ותקח האשה את שני האנשים ותצפנו וגו': (ב ד)

איתא במדרש: ומנין שנמשלו הנביאים כמלאכים וכו' אלא הטמיני לכלב חבירי ואני עומד לפניה ואין רואין אותי וכו' ותצפנם אין כתיב כאן אלא 'ותצפנו', הרי שלא הטמינה לפנחס אלא לכלב וכו'. עיי"ש.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע דקדק: הרי היה יכול לשלוח רק את פנחס לבדו, או עוד אחד הדומה לו [רואה ואינו נראה], ולא היה צריך כלל להצפין? ופירש ואמר: כי איתא בספר הזכות שהמבוקש מבאי הארץ היה כדאי' בירושלמי [מובא בתוס' שבת לא.]. אמונת זה סדר זרעים, שמאמין בחי העולמים וזורע, היינו אף שזורע בכח דרך הטבע, אך ידע שכח דרך הטבע מקושר ע"י כח חוץ לדרך הטבע עיי"ש. וסיים הרבי ה"אמרי אמת": שארץ ישראל צריכה לשניהם, ולזה נשלח שני אנשים פנחס וכלב, אחד שנחשב כמלאך חוץ לדרך הטבע, ואחד בדרך הטבע.

ופעם אחרת אמר: לרמז כי לארץ ישראל דרושים שני סוגי אנשים, אנשים גדולים שרק תורתם אמונתם ודומים למלאכים, וגם לאנשים פשוטים עובדי אדמה ובוני הארץ.

הרבי ה"לב שמחה" זי"ע כותב על דברי המדרש: ואפשר כיון דשבעים פנים לתורה י"ל ותצפנו על פינחס כי את כלב לא היתה צריכה להטמין שהיה לו

הבטחה להכנס ולירש את הארץ כדכתיב 'ולו אתן את הארץ' וגו', לכך לא היה לו ממה להתיירא.

כי עשיתי עמכם חסד ועשיתם גם אתם עם בית אבי חסד: (ב יב)

ויאמרו לה האנשים נפשינו תחתיכם לאות וגו' והיה בתת ה' לנו את הארץ ועשינו עמך חסד ואמת: (יהושע ב יד)

שואל מו' רה"י שליט"א: מהו שינוי הלשון שרחב אמרה 'כי עשיתי עמכם חסד' – ואילו מה שבנ"י יצילו אותה נקרא 'חסד ואמת'. [ובבר עמד הרד"ק בזה]. וי"ל בהקדם דברי רש"י [בראשית מז כט]: חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול. ולכאורה הרי כאן מה שעשו עמה הרי עשו חסד עם החיים ולמה נקרא 'חסד ואמת'? [ועמדו בזה מפרשים].

אלא, בעצם הצלת חייו של אדם נחשב שעשו עמו חסד של אמת, שמה שייך לשלם גמול, וכל ממון אינו מגיע לערך הטובה של חיים, ואטו יהא מצפה שגם הוא יהא בסכנת חיים וחבירו יצילו, אתמהא. ע"כ נחשב כאינו מצפה לשכר.

וה"ה כאן כשהצילו את רחב היה זאת חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול, אבל מה שהיא הטמינה אותם, נחשב חסד בעלמא ולא חסד ואמת, כי הם היו שלוחי מצוה ופשוט שלא היו ניזוקין, רק גלגל הקב"ה ההצלה בדרך זו, והרבה שלוחים ודרכים למקום, ע"כ נחשב כחסד גרידא, שמ"מ צריכין להכיר לה טובה ותו לא.

אמרות טהורות שנאמרו ע"י צדיקים

זי"ע בענינים שונים:

כאשר ממשלת פולין גזרה בשנת תרצ"ו את גזירת השחיטה במטרה לאסור את השחיטה היהודית, גזרו באחת העיירות יום תענית על מנת להעביר את רוע הגזירה. הדבר לא מצא חן בעיני הרה"ק רבי בן ציון מבאבוב זי"ע – הי"ד, להוסיף תענית על התעניות הקבועות בשולחן ערוך, ואמר אז למקורביו: "איני מבין למה הם נטפלו דווקא אל בני המעיים?... מדוע לא שמו את הדגש על העיניים והפה והאזניים, לתקן תקנות מועילות בשמירת העיניים והאזניים והפה,

שלא להשתמש בהם לדברים בטלים, ועל אחת כמה וכמה לדבר איסור, אלא לקדשם ולטהרם כראוי..."

סיפר הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל:

בעיר מגוריו היה יהודי שהכל קראו לו 'פרוש', על שם שהיה פרוש מהנאות העולם הזה, לא דיבר מאומה בפיו, רק בכתב. לא ישן במיטה, אכל רק מעט לחם שרוי במים, ואף פרוסה זו היה בולע מהר נזהר שלא ליהנות מהעולם הזה, ועוד סיגופים.

אך עדיין לא נחה דעתו של אותו פרוש בעבודתו, כי היה מתיירא שעדיין לא יצא ידי חובתו. ביום מן הימים כאשר נסע רבי יצחק בלאזר לקובנה, פנה אליו אותו פרוש וביקש הימנו להצטרף אליו בנסיעה ולהיכנס עמו אל הגה"ק רבי ישראל מסלנט זצ"ל. מיד עם כניסתם אל חדרו של רבי ישראל מסלנט, פתח אותו פרוש את פיו ואמר: "אנא, יורני רבינו דרך בעבודת ה'". השיב לו רבי ישראל סלנטר: "אני חושב שעל פי חכמינו ז"ל החטא היותר גדול מכולם הוא להיות כפוי טובה, והרי הטובה היותר גדולה שנותן הקב"ה לאדם הוא בריאות הגוף, כי ע"י שהוא בריא בגופו ביכולתו לעבוד את ה', ומי שאינו משגיח על בריאות גופו, חושש אני שהוא בכלל כפוי טובה!"

בתקופת שהותו של הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע בעיר אוטוואצק, שאל על אברכים מהעיר הקרובה לאוטוואצק שלא ראה אותם זה תקופה, אף שלא התגוררו במרחק ולא היה טורח בנסיעתם לאוטוואצק. כששמעו מכך האברכים, התפלאו וביקשו מאת הגה"ח רבי יצחק מאיר לז"ל, לומר לפניו כי לפני זמן קצר היו אצלו.

השיב ה"אמרי אמת" בחיור: בגמרא [סוטה לד:] מובא כי כלב בן יפונה הלך להתפלל על קברי אבות בחברון, ונשאלת השאלה מדוע לא הלכו גם שאר המרגלים להתפלל שם, הרי היה זה בעבורם הזדמנות, שהרי לא התכוונו לחזור לארץ הקודש. אלא יש לומר כי למעשה

כל המרגלים הלכו להתפלל על קברי אבות, אולם הגמרא מזכירה רק את כלב בן יפונה, כי רק הוא הצליח לפעול בתפילתו, משא"כ שאר המרגלים שלא פעלו, הרי כאילו לא היו שם, ולכן לא הוזכר שהיו על קברי אבות.

בקונטרס "משמיע שלום":

הרה"ק ה"ברכת אברהם" מסלונים זי"ע היה אומר: 'וכל העם רואים את הקולות' – הכוונה על הקולות של ויאנחו בני ישראל במצרים, כאשר הם עמדו בהר סיני הם ראו את התוצאות של הקולות שזעקו בהיותם במצרים, הם ראו שכל זעקה הותירה רושם גם אם לא ראו את התוצאה מיד, היא פעלה, וכעת במעמד הר סיני ראו זאת.

סיפר הרה"ק ה"נתיבות שלום" זי"ע מסלונים:

פעם בהתהלך הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע בחוצות אוטוואצק, וכמה מהחסידים ליוו את צעדיו, עבר שם יהודי ליטאי תלמיד חכם שבגלל צוק העתים נאלץ למכור כעבים ברחובה של עיר, האיש עצר ליד הרבי והניח את הסלים ופנה לרבי, החסידים ניסו למונעו, אבל הוא כבר החל לדבר עם הרבי בלימוד והם התפללו שעה קלה. לאחר מכן אמר לרבי: "עזוב נא הרבי את הקשישים, הלא אש מתלקחת שריפת נשמה וגוף קיים, ומי אם לא הרבי יתן דעתו להציל את בני הנעורים". החסידים ניסו למונעו מדיבורו, אבל הרבי אמר: "הניחו לו הוא צודק". לימים התברר שהיה זה הגה"צ ר' אברהם מיכל חיימוביץ אב"ד דאנציג, שהיה תקופה משגיח רוחני בישיבת "תורת חסד" סלונים

בעיר ברנבויץ. אמרו עליו שהיה "גדול בתורה וביראה ואיש מסירות נפש".

סיפר כבו"ק האדמו"ר מסאדיגורה שליט"א:

מסופר על הגאון רבי יהושע אייזיק שפירא זצ"ל המכונה "רבי אייזל חריף", שאמר פעם איזה סברא ואמרו לו שבעל ה"שערי תשובה" כותב אחרת, וחזר בו. אמרו לו תלמידיו הרי רבינו גדול ממנו בחריפות, ענה להם, אכן הנני אמנם חריף ממנו, אבל הוא דור אחד לפניי – הוא היה כשמונים שנה לפניי – והאוויר היה אז זך יותר, ולכן זכה לכוון לאמת ולהשיג יותר, אפשר להיות היום חריף יותר אבל אם העולם מזוהם יותר קשה יותר להשיג...

פעם נכנס הגאון רבי העניך פאדווא זצ"ל אל דו"ז מרן אדמו"ר ה"אביר יעקב" מסאדיגורה זי"ע בארץ ישראל, ושאלו אם לומד תורה לשמה? וענה הגאון רבי העניך שהוא לומד תורה לשמה, והסביר שזה משום שיש לו עינים חדות ויכול מאד להצליח בעסקים ולהרוויח הרבה כסף, ומ"מ בוחר לעמול בתורה ולשמש ברבנות... התבטא דו"ז מרן אדמו"ר ה"אביר יעקב" זי"ע: גם אני לומד תורה לשמה, וזה משום שהחסידים שלי יאמינו וידבקו בי גם אם לא אפתח ספר כלל, ובכל זאת הנני עוסק בתורה, וממילא זה נחשב תורה לשמה...

מאז עלה רבי מנחם מנדל מויטפסק זי"ע לארץ הקודש בשנת תקל"ז, נשא את משא העם על לבו ונחשב כמנהיגם של יהודי הגליל מחדשי הישוב, בהיותו ממונה על חלוקת מעות ארץ ישראל, הגיע אליו פעם אחד, וטען כי חלקו פחות באופו ניכר מחלקו של רבי אברהם מקליסק, הארי שבחבורה, ואין ביניהם אלא נקודה אחת בלבד. נענה הרבי ואמר: "אמנם בגשמיות אין לנקודה קטנה שום משמעות, אך ברוחניות כל משהו קטן הרי זה בגדר מציאות אחרת לחלוטין". וכדי

להמחיש לו את הדבר, המשיך ואמר: "ראה נא את נשיא שבט יהודה כלב בן יפונה. מהו ההבדל בין כלב הצדיק לבין כלב שהוא בעל חי מאוס ונבזה? רק הנקודה הקטנה שבין השמות..."

בקונטרס "משמיע שלום":

מסופר ע"י אחד מחסידי סלונים, שבאחד מימי בין הזמנים, בשעה שש בוקר, בית המדרש של חסידי סלונים בירושלים היה ריק, והרבי ה"ברכת אברהם" זי"ע נכנס אליו שקוע בשרעפיו, לא חש בכלל בנוכחותי, הוא התחיל לומר "מה טובו", "ואני ברוב חסדך..." כאן נפתח סכר הדמעות והוא המשיך לדבר עם בוראו בבכי: "ואני ברוב חסדך" – לו היו יודעים מי שאני, היו ודאי זורקים אותי מהבית מדרש. אבל "ואני ברוב חסדך" – אתה ה' מקבל אותי כמו שאני, לכן "ואני ברוב חסדך אבוא ביתך".

בשו"ת "שאלת שלום" [סימן לה דכ"ה ע"ג] זי"ע: ומאי דבדיק לן איזה סמך יש לאחיזת הציצית, ושתיים ולא ארבע, בעת אמירת "ברוך שאמר"... באו"ח [סימן כ"ד ס"ה] הרי מבואר שיסתכל בב' הציציות שלפניו שיש בהם יו"ד קשרים רמז לעשר ספירות, ועם ט"ז חוטין בגימטריה כ"ו כשם הוי"ה ברוך הוא, ע"ש. וא"כ נראה דגם באמירת ברוך שאמר מרמזים זאת, וכדברי הזוה"ק ב"פתח אליהו" וכו' 'אנת הוא דאפקת עשר תקונין וקרינן ליה עשר ספירין לאנהגה בהון עלמין וכו'. ותיבת ברוך שאמר 'והיה' מרמזין לשם הוי"ה ברוך הוא וברוך שמו ו"העולם" היינו שממנהיג העולם שברא והיה ביו"ד ספירות, ולרמז זה נוטלין ביד ב' הציציות שג"כ הקשרים והחוטין שבהם רומזים על כך. עכ"ד.

סיפר הרה"ק מבוהוש זי"ע:

כאשר היה הרה"ק ר' נחום דובער מסאדיגורה זצוק"ל בימי מחלתו בעיר הבירה וויען כדי לשאול ברופאים,

שאחרי 'ולא תתורו' כתיב 'למען תזכרו ועשיתם', דהיינו עשה טוב אחר סור מרע, ולכן מתרגם שם היונתן 'ותהוו קדישין הי במלאכי' – שדרך זו שייך רק למלאכים ויחידי סגולה.

"מעשה אפד" מהגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל:

שמעתי פעם אחת מהרה"ק רבי יהודא'לי מדז'יקוב זי"ע: כי הנה חותנו הרה"ק ה"אמרי חיים" זי"ע, מעודו לא הוצרך להתעסק בעול הקמת ישיבה, אלא תמיד פתחו לו אחרים ישיבה שהייתה לאחר מכן בנשיאותו. כי כשעבר הרה"ק ה"אהבת ישראל" זי"ע לגרוסווארדיין לא פתח ישיבה שם, אלא הבחורים היו לומדים בישיבות בעיירות אחרות, וכן היה לאחר מכן בתחילת הנהגתו של הרה"ק ה"אמרי חיים". לאחר מכן בשנת ת"ש משום מעשה שהיה החליטו כמה בחורים להקים ישיבה בגראסווארדיין, כשביקשו להעמיד את הישיבה תחת נשיאותו של ה"אמרי חיים", הסתפק אם לקבל עליו את עול החזקת הישיבה, ורק לאחר שבנו הרה"ק ה"ישועות משה" זי"ע קיבל עליו לשמש בראשות הישיבה, הסכים שתהיה הישיבה תחת נשיאותו. כך חזר הדבר ונשנה לאחר המלחמה כאשר עלה ה"אמרי חיים", לארץ ישראל, היה זה אחר שאחיו הרה"ק ה"דמשק אליעזר" זי"ע כבר הקים ישיבה בא"י והישיבה עברה לאחר הסתלקותו להיות תחת נשיאות אחיו ה"אמרי חיים" זי"ע.

והנה זה היה לפלא, כי שאר אחיו, כמו אחיו הגדול הרה"ק ה"שארית מנחם" מווישווא זי"ע, וכן אחיו הצעירים הרה"ק ה"דמשק אליעזר" והרה"ק ה"מקור ברוך" מסערט זי"ע, שינסו מותניים להעמיד ישיבות מפוארות, מתוך התעסקות עצומה מצידם בהנהגת הישיבה, ועם כל זה ה"אמרי חיים" נמנע מן הדבר.

ביאר בזה הרה"ק רבי יהודא'לי זי"ע, כי סיבת הדבר הייתה, לפי שה"אמרי חיים" היה עסוק בתיקון מידותיו, משכך לא היו עיתותיו בידו להתעסק בפתיחת מוסדות התורה, שכידוע פתיחת מוסדות אלו כרוכים במאמצים רבים. וסיים הרה"ק רבי יהודא'לי: כי מאחר ורצו

ביקש פעם שיביאו לו לאכול, והביאו לו מרק עוף. כשהרים את הכף שקע במחשבות והניחה בחזרה. כך עשה שלושה פעמים ואחר כך ביקש לשאול את המבשלת אם לא היתה איזה שאלה בעוף, וענתה אמנם כן, אך בידעה את חולשתו ושמעה פעם ראשונה שביקש משהו לאכול, סמכה על עצמה שאין בזה שאלה. הלכו והראו את השאלה למו"צ ופסק לאיסור. החסידים התלחשו ביניהם על רוח"ק של הרה"ק רבי נחום, כששמע זאת אמר:

"אתם חושבים שיש בזה איזה מופת, לא מיניה ולא מקצתיה אלא עלה בדעתי שאני כל כך חלש וחולה – מדוע קבלתי למפרע תשוקה לאכול מהמרק הזה, ואז הבנתי שיש כאן עצת היצר שרוצה דוקא שאוכל ממנו, ועלה בדעתי שיש כאן איזו שאלה..."

סיפר הרה"ח הישיש ר' שמחה'לה מונד ז"ל מחשובי חסידי בעלזא בארה"ק:

פעם הגיע הרה"ק ר' פינחס מאוסטילה זי"ע [חתן הרה"ק המוהרי"ד מבעלזא זי"ע] לשבות בפרשת שלח ליד עירם "סאנוק", וחסידי בעלזא נתקבצו ובאו לשבות במחיצתו. בעת עריכת השולחן אמר:

פעם בא אל הרה"ק בעל התניא זי"ע אל סבו הרה"ק רבי פינחס מקוריץ זי"ע, אמר לו הרה"ק מקוריץ זי"ע, ששבע שנים עבד להכיר את השקר, ושבע שנים להרחיק את השקר, ורק אח"כ עבד עוד שבע שנים לקנות לעצמו את מידת האמת.

השיב לו הרה"ק בעל התניא: שדרך זה קשה מאד והוא שייך רק למלאכים וליחידי סגולה, אולם אני סבור שצריכים מקודם לקנות את מידת האמת, ורק אחר כך להרחיק את השקר.

ואמר הרה"ק מאוסטילה זי"ע: ששני הדרכים האלו מרומזים בפרשת השבוע: דכתיב 'וראיתם אותו וזכרתם' – ורק אחר כך כתיב 'ולא תתורו', לרמז על דרכו של בעל התניא זי"ע, לעבוד עשה טוב לפני סור מרע, ואילו דרכו של הרה"ק מקוריץ זי"ע ג"כ מרומז

וסיים הרה"ק ה"דרכי תשובה" זי"ע: "האב איך פארשטאנען אז דער טאטע האט מיך געמיינט..."

סיפוי השבוע

סיפר הגה"צ רבי אלחנן היילפרין זצ"ל ששמע מכ"ק האדמו"ר ממונקאטש שליט"א:

הרה"ק ה"מנחת אלעזר" זי"ע בהיותו בבית הרפואה בבודאפסט, בחודשי החורף ה'תרצ"ז קודם פטירתו, ביקש לסדר לו מניין לשבת בחדר פרטי בבית הרפואה. ההנהלה הסכימה, בתנאי שישמור על השקט שלא יטרידו את החולים. אולם רבינו במנחה ער"ש, אמר בזעקת הלב את הפסוקים 'ויאמרו גאולי ה'... ממערב מצפון ומים' ובאמרו הפסוקים 'ויזעקו אל ה' בצר להם' רעשו סיפי הבית מקול בכיותיו, עד שהתקבצו כל המון אנשי בית הרפואה כי נבהלו. מיד הגיע המנהל וטען שרימו אותו, כי לא קיים הרה"ק הבטחתו שלבל ירעיש. ענה לו הרה"ק: "וכי אני הראשון שעושה רעש בבית הרפואה? הלא אתמול היה רעש כזה, ועוד גדול משל היום". השיב המנהל: "הרעש אתמול היה מחמת פצוע קשה שהובא לכאן, ולא יכלו להשקיט את כאביו, ומחמת כן צעק בקולי קולות, ודבר כזה קורה מזמן לזמן בבית הרפואה, אבל רעש הרבי היה על חינוך דבר". ענה הרה"ק בהתרגשות: "מה אתה יודע על גודל הכאב וצער השכינה הקדושה וצער כלל ישראל, המצפה כבר אלפיים שנה לביאת המשיח? הלא הכאב גדול פי כמה, ואיך לא אצעק?"

סיפר הרה"ח ר' יעקב משה שפיצר שליט"א: [פורסם ב"המבשר"]

"זכיתי להיות עד לסיפור מופלא: באחד הימים, בעת שהרבי מקלויזנבורג ה"שפע חיים" זי"ע שהה בירושלים, התעוררה שאלה קשה בהלכות אבן העזר. הרבי נטה להתיר, אולם הוא רצה שלפחות עוד שני גדולי ישראל יסכימו עמו. נקראתי אל הרבי שאמר לי: "אתה הרי מקורב אצל הרב אלישיב, אני מבקש ממך שתלך אליו ותגיד לו שאני רוצה להגיע אליו בנוגע

להראות מן השמים גודל חשיבות עבודת תיקון המידות, על כן הכינו לו ישיבות מן המוכן בלא שיצטרך לטרוח בהקמתם.

סיפר כ"ק האדמו"ר ממונקאטש שליט"א – שסיפר זקנו הרה"ק ה"דרכי תשובה" זי"ע:

בערב שבת הראשון שלאחר פטירת אמו"ר [בעל "שם שלמה"] זי"ע [שהיה פר' שלח תרנ"ג], היה העולם חשוך בעדי, וליבי שבור לשברי שברים, והנה אמרו לי שהרבה מאנ"ש ובתוכם חסידים נכבדים באו אצלינו לש"ק, שאלתי למה באו?! והרי אאמו"ר הלך למנוחות ואיננו בין החיים?! וענו לי שבאו לשבות בצילי הרב החדש. התשובה הייתה תמוהה אצלי, הרי הכרתים לחסידים ואנשי מעשה, וביניהם בעלי מדרגה, וזכו להסתופף בצל קדשו של אאמו"ר, ויודעים איך נראה צדיק אמת העובד את ה' במסירות נפש ממש, ומה הם מחפשים אצלי? עד שכמעט לא רציתי לקבלם. אך שבתי והרהרתי בליבי, שבודאי לא באו בזכותי, אלא לכבוד בית אבא, שרצונם לכבד את אאמו"ר גם במותו, וגם ברצותם לחזק אותי בעת קשה זו, וע"י מחשבה זו הוקל אצלי לקבלם.

והנה בכל ימי האבלות לא למדתי תורה [כדין אבל האסור בתלמוד תורה] ורק בליל ש"ק הנ"ל רציתי ללמוד, ופתחתי בכתב יד קדשו של אאמו"ר זי"ע [היינו חיבורו בכת"י "שם שלמה" עה"ת], בפרשת השבוע [שלח] וראיתי בדברי קדשו במאמר הראשון שכתב לפרש:

'איש אחד איש אחד למטה אבותיו תשלחו כל נשיא בהם', 'איש אחד' – הוא לשון התנשאות, כמו אחד המיוחד שבעם, והיינו שהוא מתנשא רק 'למטה אבותיו' – בשביל מטה אבותיו, שהיה אביו גדול וצדיק, והוא סומך על זה בלבד, חושב שאין צריך ללמוד ולעבוד את השי"ת כראוי, 'תשלחו מאתכם' – והיינו שלא יעלה זה על לבבכם, ואחר כך 'כל נשיא בהם' – כל התנשאות ועליה שיהיה לאדם, הוא רק 'בהם' בלבד, ולא מחמת אבותיהם בלבד, על זה תשגיחו בעיקר, אלא שזכות אבותם מסייעתם.

לשאלה מסויימת".

בעלי המלאכה ונציע להם את ספרי "שמירת הלשון" שהוצאתי'.

כאשר הגיעו לאותו ביהכ"ס, הם ראו 'קיפקע' – קבוצת אנשים העומדים מחוץ לביהכ"ס ומשוחחים בלהט. ניגש אליהם מרנא הח"ח ושאל מה נושא שיחתם, והם השיבו כי השיחה נסובה אודות הבהמות שהם סוחרים בהן. נענה הח"ח בשמחה ואמר: "זייער גוט! רעדט נאר אויף בהמות, און נישט אויף מענטשן!" [טוב מאוד, דברו רק על בהמות, ולא על אנשים].

וזאת הציע להם הח"ח לרכוש את הספר "שמירת הלשון". הציע אחד הסוחרים: רבי! כמה שעולה הספר אני משלם לכם כפול, ובלבד שתשאירו את הספר אצלכם... כי כל המסחר שלנו בנוי על הרעיון של שיווק עצמי דרך שכנוע בחסרונות והמגרעות של השני... הח"ח לא נבהל והסביר בנועם: הרי ידוע שמכל מעשה נברא מלאך, אם אתה נכשל במעשה לא טוב אבל עושה זאת "מיט א קרעכץ" [עם אנחה], לפחות המלאך נברא חלש ובעל מום יותר, והקטרוג שלו קטן בהתאם... לכן כדאי לכם לרכוש וללמוד בו שלפחות תדעו להיאנח... למותר לציין שכולם רכשו את הספר".

מבוכה שררה במעון הקודש. לייבקה' הגיע וביקש בכל לב להיכנס פנימה, אל חדרו של הצדיק.

זה כמה שנים מאז פרק לייבקה' ממנו את עול התורה, ומאז התדרדר עד שהיה לאיש בליעל, והציק רבות וקשות ליהודי עיירתו, הלשין עליהם בפני השלטונות, והעמיד בפניהם מכשולים בכל צעד ושעל. והיו יהודי העיירה פונים רבות אל הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורנסטייפל זי"ע, שהתגורר בסמיכות, ומתנים בפניו את צרותיהם, כדי שיבקש רחמים עליהם, שינצלו מחמת המציק הלזה.

וכעת, שביקש להיכנס לחדרו של אותו צדיק, לא ידעו בני הבית אם נכון הדבר להכניסו, או שמא מאחורי פני התם שהוא מעמיד טמונה מזימה נוספת, אלא שהרבי הכריע לקבלו באהבה, והוא הובא אל הקודש פנימה. בחמלה רבה האיר הצדיק את פניו אל לייבקה'. עיניו הקדושות חדרו עמוק אל הנקודה הפנימית הפועמת

כשבאנו למאה שערים ואמרתי שהרבי רוצה לבוא אליו בשאלה דחופה, הרב אלישיב אמר מיד: "מה פתאום שהרבי יבוא אליי? – אני הולך אליו עכשיו...". הם נכנסו יחד אל הבית בקרית צאנז, התיישבו בחדר הגדול, והרבי הורה לכולם לצאת – ורק ממני ביקש להישאר. הרבי הציג את השאלה ואת עמדתו להתיר והגרי"ש אמר מיד שלדעתו הדבר אסור. כל אחד החל להביא ראיות לשיטתו והרבי מבקש ממני: "הבא ספר פלוני ופלוני..." ערימה גדולה של ספרים נערמה על השולחן.

במשך כל זמן הוויכוח, מדי פעם פנה הרבי להגרי"ש ואמר: "איך בעט מחילה פון כבוד התורה". "וכי בגלל שמתווכחים בהלכה צריך לבקש מחילה?" – תמה לפתע הגרי"ש – "הרי זו דרכה ומלחמתה של תורה?", הסביר הרבי: "לא על הויכוח אני מבקש מחילה, אלא מכיוון שאני חבוש לראשי מגבעת לכבוד מרן, ומחמת שבשואה היכוני בראשי אני סובל מכאבי ראש וזה מפריע לי מאוד, לכן אני מבקש רשות ומחילה להוריד את המגבעת". נפעמתי להיווכח מהו "כבוד התורה"...

תוך כדי הריחתא דאורייתא אמר הגרי"ש: "גם ב'עונג יו"ט" יש ראייה לשיטתי". הבאתי מיד את הספר, אולם הרב אלישיב התקשה למצוא בו באותו הרגע את המקור לדבריו, לאחר דיון ארוך כאשר כל אחד נשאר מבוצר בעמדתו הקדושה, נפרדו השניים באהבה גדולה בבחינת 'ואת ואהב בסופה' – אהבה בסופה". למיטב ידיעתי סבר מרן פוה"ד הגרש"ז איוערבך זצ"ל גם כן להתיר כדברי הרבי".

עוד מספר הרב שפיצר שליט"א:

זכיתי להכיר את הרב יצחק בונין זצ"ל, מתקופת מגוריי בשכונת קרית צאנז בירושלים. רבי יצחק נולד בשנת תרל"ב וזכה לאריכות ימים עד גיל 110 בצלילות דעת. הוא החשיב את עצמו כתלמידו של החפץ חיים זצ"ל, וסיפר כי באחת הפעמים בה נסע לראדן, שמח הח"ח לקראתו ואמר לו 'בוא נלך ביחד אל בית הכנסת של

בקרבנו, אותה נקודה תמימה שאין בה מום, שלא עליה עול.

"רבי", גולל לייבק'ה את סיפורו, "ואני בדרכי, עברתי דרך עיר פלונית, והבחנתי במהומה שהתחוללה בה. לאחר בירור נודע לי, כי שעות ספורות קודם לכן פלט הנהר גופה של אדם, ומאחר ולא נודע זהותו של הטובע, קברוהו הגויים בבית הקברות הנוצרי. ואמנם, מאחר ובאותו בוקר יצא אחד מיהודי העיר לשוט על פני המים, ומאז נעלמו עקבותיו, טענו היהודים כי זוהי הגופה שפלט הנהר, ודרשו להעבירו לבית העלמין היהודי. אלא שהדרישה עוררה את כעסם של הגויים, שראו בכך פגיעה בכבוד בית קבורתם, בעקבות כך קמה שם סערה, ותהום כל העיר.

"אוי, רבי", הפטיר לייבק'ה, "מסיבות שונות אינני שומר תורה ומצוות, אולם רצוני עז כי לאחר מותי יקברוני בקבר ישראל, ואולם משראתי מה שאירע לאותו יהודי שטבע במצולות, עלה בלבי החלש, שמא חלילה יארע לי כן ובבוא העת יקברוני בבית הקבות של הגויים..."

פניו של הצדיק הוארו באור יקרות, כשלנגד עיניו הפציע אור נשמתו הזוהרת של נחות דרגא זה, המתחננת על מה שיהא בסופה, מבקשת למות מות ישרים, ושתהא אחריתה כמו כל יהודי כשר.

"שמע נא לעצתי", נענה אליו הצדיק, "מהיום והלאה תקפיד לעטות עליך תמיד טלית-קטן מצויצת! כך תהיה בטוח שבכל מקום שתגיע, גם אם חלילה תטבע בנהר, יכירו וידעו כי יהודי אתה..."

לא קל היה הדבר על לייבק'ה, אלא שחזקה עליו חרדתו מקבורה נוצרית, ובתוך שעה קלה רכש ולבש טלית-קטן כשרה למהדרין, ומני אז לא הסירה מעליו.

עברו ימים, חלפו שבועות, ולפתע חזר לייבק'ה להופיע בשערי ה"קלויז" של הצדיק, בקרן זוית היה עומד, מתבונן אחר תהלוכותיהם ואחרי מעשי החסידים, כעבור זמן אף ניגש ושאל: "רבי, מה עוד אוכל להוסיף הנהגות טובות?". עד שיום אחד בא אל הצדיק וביקש

שיורו דרך תשובה, לתקן את אשר עיוות, ולשוב אל חיק אביו שבשמים.

ימים רבים לאחר מכן, כשלייבק'ה כבר היה לבעל תשובה גמור, שחו הכל בפליאה אודות חכמתו העצומה של אותו צדיק, אך רבי מרדכי דוב עצמו הצביע לעומתם על כוחה של מצות ציצית, ועליה מפורש בפרשתנו [טו לט]: 'וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם', וככתוב בספר "פלא יועץ" [פרשת וישלח] "כי בחינת ציצית ידוע שהם כמו ארבעה שומרים לאדם שלא יהא נכשל באיסור, ויפה כוחה להציל את הנפש מן החיצונים, ולהעלותה משאול תחתית עד לרום המעלות".

הרה"ק רבי משה'ניו מבאיאן זי"ע – הי"ד, נכדו של הרה"ק מרז'ין זי"ע, היה דמות ידועה בפולין שלפני מלחמת העולם השנייה, גם שימש בנשיאות ישיבת "חכמי לובלין" לאחר פטירת רבה של לובלין הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, הוא היה ידוע לא רק בקדושתו, בלמדנותו, אלא גם במאמציו החשאיים לעזור לנערים יהודים להשתחרר מגיוס כפוי לצבא הפולני – משימה מסוכנת שהייתה נחשבת למרידה נגד השלטונות. גיוס כזה היה יכול להוביל לכלא או אפילו למוות, והרבי פעל במחתרת כדי להציל נפשות.

יום אחד, יהודי נסער פרץ לביתו של הרבי, דמעות בעיניו. "רבנו, בני עומד להתגייס לצבא! זה מסוכן! תן לי עצה, ברכה, משהו להציל אותו!". הוא התחנן. הרבי הקדוש, בניגוד לטבעו החם, השיב בקרירות מפתיעה: "אני יכול להתפלל שהקב"ה ישמור על בנך ועל כל החולים שיחזרו בשלום". האיש לא וויתר, הוא חזר שוב ושוב, בכל פעם בוכה יותר, מתחנן לעצה מעשית – אולי שוחד, אולי רופא, אולי קשר כל שהוא, אבל הרבי עמד על שלו: "נתפלל לה' שיגן עליו ועל כל היהודים".

החסידים היו המומים. הרבי עם הלב הענק שלו, תמיד מצא דרכים לעזור. מדוע הוא כל כך אדיש הפעם? כעבור כמה ימים התגלתה האמת: האיש לא אב מודאג כלל, הוא היה מלשין, מוסר, שניסה להפליל את

הרבי ולחשוף את פעילות המחותרת. לא היה לו בן, והבכי היה הצגה שנועדה "להפיל את הרבי בפח".

אחד החסידים המקורבים שאל: "איך הרבי ידע? האם זו רוח"ק"? הרבי הק' חייך בצניעות: והשיב:

"לא מופת ולא רוח"ק. סבי, הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע, היה מסוגל להרגיש את כאבו של כל יהודי בעולם לפני השינה. אני לא במדרגה הזו. אבל כשיהודי עומד אצלי ובוכה, אני מסוגל להרגיש את ליבו. כשהאיש הזה בכה, לא הרגשתי כלום, הוא חזר שוב ושוב, ועדיין – כלום. ידעתי שמשהו לא כשר, ולכך אמרתי רק 'נתפלל'".

זכותם תגן עלינו

ידידי חביבי

**אקוה שאתם ממשיכים מהחבורות ליהנות
זה הדבר אשר בידי וברצוני לעשות
להרבות דברי תורה ואמרות צדיקים את הדרך
להראות
ואני תפילה שאראה מכם פירות
בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות
בבריות גופא ובשורות טובות
עד ביאת גואל בקרוב
ידידכם אוהבכם**